

**PRACOWNICZE PROGRAMY EMERYTALNE
W 2016 ROKU**

**URZĄD KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO
WARSZAWA, CZERWIEC 2017 R.
DLU/A/R/2016/001**

DEPARTAMENT LICENCJI UBEZPIECZENIOWYCH I EMERYTALNYCH

słowa kluczowe: PRACOWNICZE PROGRAMY EMERYTALNE, DODATKOWA FORMA OSZCZĘDZANIA NA EMERYTURĘ

SYNTEZA

Celem poniższego raportu jest prezentacja aktualnych danych dotyczących pracowniczych programów emerytalnych (PPE), będących jednym z elementów III filara systemu emerytalnego w Polsce. W opracowaniu przedstawiono podstawowe informacje charakteryzujące rynek pracowniczych programów emerytalnych według stanu na dzień 31.12.2016 r., jak również analizę porównawczą wybranych zagadnień przy uwzględnieniu danych za lata 1999-2016.

Wykorzystane w raporcie dane pozyskano od instytucji zarządzających środkami gromadzonymi w ramach programów (zakłady ubezpieczeń na życie, towarzystwa funduszy inwestycyjnych, pracownicze towarzystwa emerytalne) oraz od pracodawców prowadzących PPE, którzy zgodnie z przepisami ustawy o PPE¹, zobowiązani są do przekazywania organowi nadzoru rocznej informacji dotyczącej realizacji prowadzonego programu. Zakres tych informacji i tryb ich przekazywania określa Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 28 maja 2004 r. w sprawie przekazywania przez pracodawcę organowi nadzoru rocznej informacji dotyczącej realizacji prowadzonego pracowniczego programu emerytalnego (Dz. U. Nr 123, poz. 1297).

- na koniec 2016 r. funkcjonowało **1.036** pracowniczych programów emerytalnych, w tym: 668 realizowanych w formie umowy z zakładem ubezpieczeń, 339 realizowanych w formie umowy z funduszem inwestycyjnym, 29 realizowanych z pracowniczym funduszem emerytalnym;
- wartość aktywów zgromadzonych w pracowniczych programach emerytalnych na dzień 31.12.2016 r. wyniosła **11,4 mld zł** i wzrosła o 7,2% w stosunku do 2015 r.;
- według stanu na 31.12.2016 r. PPE objętych było **395,6 tys. osób**, co stanowiło (według dostępnych danych) 2,42%² ogółu liczby osób pracujących; liczba uczestników PPE wzrosła w ostatnim roku o 3,0 tys. osób, tj. o 0,8%;
- średnia wartość aktywów przypadających na statystycznego uczestnika PPE w dniu 31.12.2016 r. wyniosła **28,9 tys. zł**³ i wzrosła o 1,4 tys. zł (tj. o 5,3%) w porównaniu do stanu na 31.12.2015 r.;
- w 2016 r. pracodawcy prowadzący programy wpłacili do PPE **1.171,1 mln zł** tytułem składki podstawowej (spadek o 21,8 mln zł, tj. o 1,8% w stosunku do 2015 r.), zaś uczestnicy z własnych środków przekazali **38,9 mln zł** (składka dodatkowa);
- średnia roczna składka podstawowa przypadająca na jednego uczestnika PPE wyniosła **3 549 zł** (spadek o 110 zł w stosunku do 2015 r.), zaś średnia roczna składka dodatkowa przypadająca na jednego uczestnika PPE – **1 192 zł** (spadek o 12 zł w stosunku do 2015 r.);
- w 2016 r. z PPE dokonano wypłat na łączną kwotę **431,9 mln zł**, średnia wartość wypłaty wyniosła **36,5 tys. zł**;
- nieco ponad **7 tys.** uczestników w 2016 r. przekazało środki zgromadzone w PPE do innego PPE lub na IKE, zaś łączna wartość wypłat transferowych wyniosła **193,1 mln zł**.

Za najistotniejsze zjawiska, jakie miały miejsce na rynku PPE w 2016 r. uznać należy:

- dalsze zmiany różnicujące rozwój poszczególnych form, wpływające na dynamizowanie rozwoju programów zarządzanych przez fundusze inwestycyjne;
- utrzymujące się od 2012 roku obniżanie się nominalnej liczby funkcjonujących programów w stosunku rok do roku;
- niższe od dotychczasowego tempo wzrostu podstawowych wskaźników charakteryzujących rozwój PPE (niska liczba rejestracji nowych programów, niewielki przyrost liczby uczestników, obniżenie r/r kwot odprowadzanych składek podstawowych), co może wynikać z wyczekiwania pracodawców na zapowiadane zmiany w systemie emerytalnym.

1 Art. 23 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o pracowniczych programach emerytalnych (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 1449).

2 Zgodnie z kwartalną informacją GUS o aktywności ekonomicznej ludności z dn. 23.02.2017 r. liczba osób pracujących na koniec IV kwartału 2016 r. wyniosła 16,325 mln osób.

3 Średnia wyliczona jako iloraz wartości środków w PPE na koniec roku i średniej liczby uczestników z początku i końca roku.

SPIS TREŚCI

1.	WPROWADZENIE.....	5
2.	STRUKTURA PRACOWNICZYCH PROGRAMÓW EMERYTALNYCH W PODZIALE NA FORMY	7
3.	STRUKTURA PRACODAWCÓW WEDŁUG KRYTERIUM SIEDZIBY ORAZ FORMY PRAWNEJ	9
4.	UCZESTNICZY PPE.....	10
5.	SKŁADKI	12
6.	WYPŁATY I WYPŁATY TRANSFEROWE.....	15
7.	AKTYWA ZGROMADZONE W PPE.....	18
8.	PRZEPIY W ŚRODKÓW NA RACHUNKACH UCZESTNIKÓW PPE W 2016 R.	19
9.	ZMIANY ILOŚCIOWE I JAKOŚCIOWE W PPE.....	20
10.	PROGRAMY UTWORZONE W 2016 ROKU	24
11.	KONKLUZJE.....	28
	SPIS WYKRESÓW	30
	SPIS TABEL	30

1. WPROWADZENIE

Pracownicze programy emerytalne wraz z indywidualnymi kontami emerytalnymi oraz indywidualnymi kontami zabezpieczenia emerytalnego stanowią III filar zreformowanego systemu ubezpieczenia społecznego. Pracownicze programy emerytalne są dobrowolną formą grupowego oszczędzania na emeryturę, organizowaną przez pracodawcę przy współudziale pracowników. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o pracowniczych programach emerytalnych (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 1449) składkę podstawową finansuje pracodawca, natomiast pracownik może dobrowolnie dokonywać dodatkowych wpłat z własnych środków w ramach składki dodatkowej. Środki wnoszone do programu są odprowadzane i zarządzane przez instytucję finansową, która jest wybierana przez pracodawcę i pracowników w fazie organizowania programu.

Stosownie do przepisów ww. ustawy, pracownicze programy emerytalne mogą być prowadzone w jednej z czterech form:

- w formie pracowniczego funduszu emerytalnego,
- w formie umowy o wnoszenie przez pracodawcę składek pracowników do funduszu inwestycyjnego,
- w formie umowy grupowego ubezpieczenia na życie pracowników z zakładem ubezpieczeń w formie grupowego ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym,
- w formie zarządzania zagranicznego⁴.

Pracowniczy program emerytalny może być utworzony przez jednego pracodawcę jako program zakładowy lub też wspólnie z innymi pracodawcami, którzy zdecydowali się na jego realizację na jednakowych warunkach - jako program międzyzakładowy.

Do dnia 31.12.2016 r. organ nadzoru zarejestrował 1.488 PPE, z czego na koniec 2016 r. funkcjonowało 1.036 programów (pozostałe 452 PPE to programy wykreślone z rejestru). Pomimo, iż w 2016 r. zostały utworzone 23 nowe pracownicze programy emerytalne, liczba funkcjonujących programów na koniec roku była niższa niż w 2015 r., bowiem z rejestru pracowniczych programów emerytalnych w 2016 roku zostało wykreślonych 41 PPE.

**W 2016 r.
zarejestrowano
23 programy.**

Szczegółowe omówienie przyczyn i skutków przeprowadzonych likwidacji pracowniczych programów emerytalnych zawarto w dalszej części niniejszego raportu. Zaznaczyć jednak należy, że w dalszym ciągu znaczna część dokonywanych wykreśleń ma charakter „techniczny” i nie wiąże się z definitywną utratą uczestników, czy przeniesieniem środków poza system PPE (18 programów) oraz dotyczy programów nieaktywnych, w których nie były odprowadzane składki (7 PPE⁵).

**W 2016 r. z
rejestru
wykreślono 41
PPE.**

Większość spośród pozostałych 16 wykreśleń powodowana była zawarciem przez pracodawcę i pracowników porozumienia o likwidacji PPE (9 PPE), przy czym liczba programów zlikwidowanych z tej przyczyny była nieznacznie niższa niż w 2015 roku, kiedy odnotowano 11 takich przypadków. Liczba wykreśleń spowodowanych likwidacją lub upadłością pracodawcy kształtowała się na poziomie z lat 2013-2014 (4 wykreślenia). Podobnie jak w 2015 roku, w 3 przypadkach dokonano wykreśleń w związku z jednostronną decyzją pracodawcy o likwidacji programu.

W analizowanym okresie powstały 23 nowe programy. W ostatnich latach liczba nowo rejestrowanych programów utrzymywała się na stosunkowo stałym poziomie: w 2010 r. – 29 rejestracji, w 2011 r. – 37, w 2012 i 2013 r. po 33 rejestracje, w 2014 r. – 29 wpisów, jednakże liczba 23 nowo utworzonych PPE w 2016 r. jest drugi rok z rzędu najniższą wielkością od początku funkcjonowania PPE (w 2015 roku było to 25 programów). Dodatkowo na niekorzyść danych z ostatniego roku wpływa fakt, iż odmiennie niż w 2015 r., niskiej liczby rejestracji nie rekompensuje liczba podmiotów, które te programy utworzyły (uwzględnienie faktu tworzenia programów międzyzakładowych przez kilku pracodawców). Podczas gdy w 2015 roku 44

**W 2016 r. 27
pracodawców
zaoferowało
PPE swoim
pracownikom.**

⁴ Na dzień sporządzenia raportu Komisja Nadzoru Finansowego nie wydała żadnej decyzji o wpisie do rejestru PPE programu prowadzonego w formie zarządzania zagranicznego.

⁵ Dokładna liczba tego typu programów, ze względu na ograniczone dane jakimi dysponuje UKNF, jest trudna do określenia, jednakże przyjęto, iż programami nieaktywnymi są wszystkie programy wykreślone z rejestru ppe z przyczyn, o których mowa w art. 40 ust. 3 ustawy o ppe, art. 41a ust. 1 pkt 1) ustawy o ppe.

podmioty utworzyły 25 programów, to w 2016 r. 23 programy zostały utworzone przez 27 pracodawców, co nadal pozostaje najniższą liczbą rejestracji od początku działania systemu pracowniczych programów emerytalnych.

W 2016 r. zdecydowanej większości nowo tworzonych programów nadano formę umowy z funduszem inwestycyjnym (20 programów), wobec 3 nowych programów obsługiwanych przez zakłady ubezpieczeń. Żaden z pracodawców nie zdecydował się utworzyć programu w formie pracowniczego funduszu emerytalnego.

W 2016 r. 3,0 tys. osób zostało objętych zabezpieczeniem zapewnianym przez system pracowniczych programów emerytalnych. Wielkość tę należy odczytywać jako przyrost netto, co oznacza, że uwzględnieni w niej są zarówno uczestnicy nowych programów, jak i osoby, które w ostatnim roku przystąpiły do programów wcześniej utworzonych, ale także (jako zmniejszenia) uczestnicy, którzy dokonali wypłaty czy wypłaty transferowej poza system PPE (na IKE) oraz uczestnicy programów zlikwidowanych.

Wzrost liczby osób uczestniczących w programach w ubiegłym roku był istotnie niższy niż rok wcześniej, kiedy liczba nowych uczestników PPE zwiększyła się o blisko 12 tys. osób i był jednym z najniższych, jakie odnotowano w ostatnich latach (przykładowo w latach 2012, 2013 i 2015 wartości te były dwucyfrowe). Wielkość tę należy m.in. wiązać z poziomem zatrudnienia u pracodawców rejestrujących programy w ostatnim roku. Podczas gdy w 2015 roku do grona pracodawców oferujących pracownikom programy dołączyli pracodawcy o znacznej wielkości zatrudnienia (np. spółki grupy IKEA), w 2016 roku na program zdecydowały się podmioty, w których zatrudnienie kształtuje się na znacząco niższym poziomie, co miało bezpośrednie przełożenie na przyrost uczestnictwa netto w sektorze PPE.

Ogółem na koniec 2016 roku w pracowniczych programach emerytalnych uczestniczyło 395,6 tys. pracowników, przy czym roczny przyrost ich liczby wyniósł 0,8%.

Aktywa zgromadzone w pracowniczych programach emerytalnych w 2016 roku zwiększyły się o kwotę blisko 0,8 mld zł i według stanu na 31.12.2016 r. wyniosły 11,4 mld zł (wzrost o 7,2% w stosunku rocznym). Przeciętna wartość środków zgromadzonych na rachunku statystycznego uczestnika PPE wyniosła w 2016 r. średnio 28,9 tys. zł i wzrosła w ostatnim roku o 1,4 tys. zł.

Pracodawcy prowadzący PPE w 2016 r. odprowadzili na konta swoich pracowników składki podstawowe w wysokości 1.171,1 mln zł. Podobnie jak w ostatnich latach, roczna wartość składek wniesionych na konta uczestników pracowniczych programów emerytalnych przekroczyła 1 miliard złotych, jednakże kwota odprowadzonych do systemu PPE składek finansowanych przez pracodawców była niższa niż rok wcześniej (spadek o 1,8%). Z kolei nominalna wartość składek dodatkowych, czyli składek opłacanych indywidualnie przez uczestników, była zbliżona do kwot w 2015 r. i wyniosła 38,9 mln zł (wzrost o 1,6%).

W 2016 r. największej liczbie nowych PPE nadano formę umowy z funduszem inwestycyjnym

Na koniec 2016 r. w PPE zgromadzono blisko 11,4 mld zł.

Tabela 1. Wybrane dane dot. rynku PPE w latach 2007-2016

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba działających PPE (liczba wpisanych PPE pomniejszona o wykreślone PPE)	1 019	1 078	1 099	1 113	1 116	1 094	1 070	1 064	1 054	1 036
Liczba PPE zarejestrowanych w danym roku	62	77	49	29	37	33	33	29	25	23
Liczba PPE wykreślonych w danym roku	19	15	32	15	34	55	57	35	35	41
Liczba uczestników PPE (w tys.)	312,1	325,0	333,5	342,5	344,6	358,1	375,0	381,0	392,6	395,6
Wartość składek podstawowych odprowadzonych w danym roku (w mln zł)	724,2	806,0	864,4	948,3	1 041,8	1 079,5	1 122,4	1 172,7	1 192,9	1 171,1
Wartość składek dodatkowych odprowadzonych w danym roku (w mln zł)	23,3	26,0	24,5	26,3	30,5	34,2	31,9	36,3	38,3	38,9
Wartość zgromadzonych aktywów na koniec roku (w mln zł)	3 806,4	3 607,7	4 998,2	6 286,1	6 597,7	8 350,9	9 407,3	10 259,5	10 623,4	11 394,5

Średnia roczna składka podstawowa na uczestnika (w zł)	2 845	2 975	3 115	3 335	3 646	3 707	3 643	3 686	3 660	3 550
Średnia roczna składka dodatkowa na uczestnika (w zł)	1 013	1 001	915	1 002	1 119	1 210	1 030	1 114	1 204	1 192
Średnia wartość rachunku PPE na koniec roku na uczestnika (w zł) ⁶	12 825	11 325	15 180	18 597	19 204	23 767	25 665	27 142	27 464	28 912

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE i pracodawców prowadzących PPE, obliczenia własne.

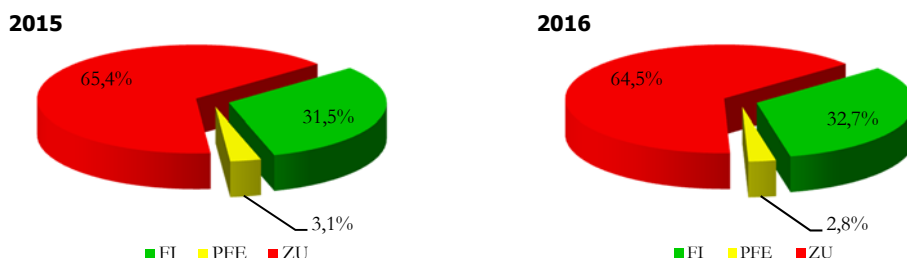
2. STRUKTURA PRACOWNICZYCH PROGRAMÓW EMERYTALNYCH W PODZIALE NA FORMY

Na koniec 2016 r. funkcjonowało 1.036 programów, prowadzonych przez 1.106 pracodawców⁷, w tym:

- 668 w formie umowy grupowego ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym,
- 339 w formie umowy o wnoszenie przez pracodawcę składek pracowników do funduszu inwestycyjnego,
- 29 w formie pracowniczego funduszu emerytalnego.

Na koniec 2016 r. funkcjonowało 1.036 PPE prowadzonych przez 1.106 pracodawców.

Wykres 1. Struktura PPE według liczby programów w poszczególnych formach

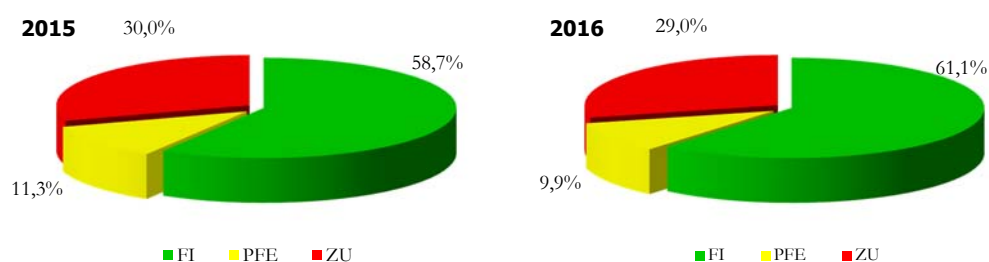
Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

Najczęściej realizowaną formą PPE w 2016 r. były, podobnie jak w latach poprzednich, programy w formie ubezpieczeniowej. Stałą tendencją występującą w ostatnich latach jest jednakże coroczne obniżanie się nominalnej liczby programów realizowanych w tej formie, przy jednoczesnym systematycznym wzroście liczby programów w formie umowy z funduszem inwestycyjnym, co przejawia się stopniową zmianą proporcji między tymi formami (w 2008 r. było to 74% do 23%, w 2016 r. – 64% do 33%). Począwszy od 2008 roku liczba programów prowadzonych przez zakłady ubezpieczeń spadła nominalnie o 135 (z 803 programów realizowanych w 2008 r. do 668 na koniec 2016 r.), przy jednoczesnym wzroście o 88 PPE programów obsługiwanych przez fundusze inwestycyjne. W 2016 r. dodatkowo obniżyła się liczba programów realizowanych w formie pracowniczego funduszu emerytalnego (z 33 do 29 PPE). Ma to związek m.in. z finalizacją procesu likwidacji pracowniczego funduszu emerytalnego Nestle oraz związaną z tym zmianą formy programów prowadzonych przez podmioty z tej grupy kapitałowej.

⁶ Średnia wyliczona jako iloraz wartości środków w ramach PPE na koniec roku i średniej liczby uczestników z początku i końca roku.

⁷ Część pracodawców realizuje programy o charakterze międzyzakładowym.

Wykres 2. Struktura PPE według liczby uczestników w poszczególnych formach

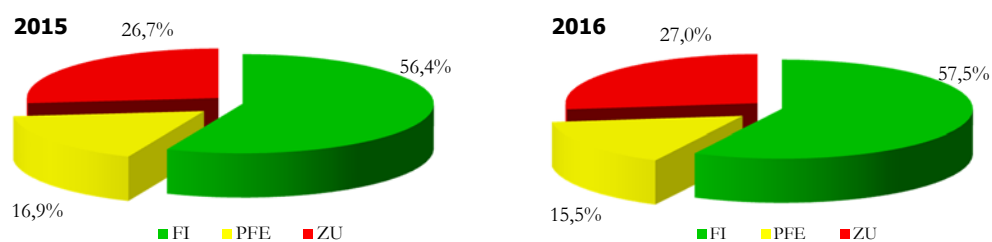
Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

Na koniec 2016 r. w pracowniczych programach emerytalnych uczestniczyło 395,6 tys. osób. Liczba uczestników PPE w 2016 r. wzrosła w porównaniu z 2015 r. ogółem jedynie o 3,0 tys. osób, tj. o 0,8%. Wielkość ta nie odzwierciedla jednakże zmian w rozkładzie uczestnictwa pomiędzy poszczególnymi formami, jakie miały miejsce w ubiegłym roku. Odnotowany niespełna 1-procentowy przyrost uczestników należy traktować jako wartość netto, bowiem kompensuje w sobie znacznie wyższy wzrost liczby nowych uczestników (o ponad 11,3 tys. osób w programach prowadzonych przez fundusze inwestycyjne) oraz spadek liczby uczestników w pozostałych dwu formach (o blisko 5,2 tys. osób w formie PFE i blisko 3,2 tys. osób w formie ubezpieczeniowej).

Na koniec 2016 r. w PPE uczestniczyło 395,6 tys. osób.

Ostateczna liczba uczestników programów w danej formie na dzień 31 grudnia 2016 r. jest oczywiście wypadkową szeregu zdarzeń, jakie mają miejsce w ciągu całego roku i skutkują uzyskaniem lub utratą uczestnictwa w pracowniczych programach emerytalnych, ale także mają związek z przenoszeniem się uczestników pomiędzy instytucjami finansowymi realizującymi programy. Te ostateczne przyczyny miały również znaczenie dla zmian w strukturze PPE, jakie nastąpiły w 2016 roku. W związku ze sfinalizowaniem przez Grupę Nestle likwidacji Pracowniczego Funduszu Emerytalnego Nestle Polska oraz decyzją o przeniesieniu wszystkich aktywów zgromadzonych w programach prowadzonych przez pracodawców tej grupy kapitałowej do innego typu instytucji finansowych (do funduszy inwestycyjnych), nastąpiło przesunięcie kilku tysięcy uczestników z programów prowadzonych w formie pracowniczego funduszu emerytalnego do programów prowadzonych przez fundusze inwestycyjne. Zmiany te w pewnym stopniu oddziałują na ogólny obraz struktury rynku PPE w 2016 roku.

Wykres 3. Struktura PPE według wartości aktywów w poszczególnych formach

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE i pracodawców prowadzących PPE; obliczenia własne

Aktywa zgromadzone w pracowniczych programach emerytalnych według stanu na 31.12.2016 r. miały wartość 11.394,5 mln zł. W 2016 r. wartość środków zarządzanych przez instytucje finansowe w ramach PPE zwiększyła się o 771,0 mln zł, tj. o 7,2%. Po zaobserwowanym w 2015 roku obniżeniu dynamiki przyrostu aktywów, w 2016 roku nastąpiło odwrócenie tej tendencji, jednakże wskaźniki te nie osiągnęły wartości zbliżonych do lat 2012-2013, kiedy były wyrażane wielkościami dwucyfrowymi. Co więcej, przyrost aktywów PPE nie tylko nie dorównał sumie odprowadzonych na rachunki uczestników programów składek, ale był od niej wyraźnie niższy (w 2016 r. na rachunki uczestników PPE wniesiono 1,21 mld zł, zaś wartość aktywów wzrosła o 0,77 mld zł, tj. o blisko 0,44 mld zł mniej). Stąd można wnioskować, że przyczyn powyższego należy przede wszystkim szukać w efektywności inwestycji dokonywanych przez zarządzających środkami.

Przyrost wartości aktywów PPE w 2016 r. wyniósł 7,2%.

3. STRUKTURA PRACODAWCÓW WEDŁUG KRYTERIUM SIEDZIBY ORAZ FORMY PRAWNEJ

Według stanu na 31.12.2016 r., najwięcej pracodawców prowadzących PPE działało na terenie województw: mazowieckiego i śląskiego (po 15-19%) oraz wielkopolskiego i pomorskiego (10-11%). Ze względu na niewielki udział nowotworzonych PPE w ogólnej liczbie zarejestrowanych programów, rozkład pracodawców pomiędzy poszczególne województwa utrzymuje się na podobnym poziomie jak w latach poprzednich.

Tabela 2: Udział pracodawców w rynku PPE w podziale na województwa (stan na dzień 31.12.2016 r.)

Województwo	Udział działających pracodawców w rynku PPE
dolnośląskie	7,05%
kujawsko-pomorskie	4,25%
lubelskie	2,35%
lubuskie	1,18%
łódzkie	6,96%
małopolskie	7,32%
mazowieckie	18,99%
opolskie	3,44%
podkarpackie	3,89%
podlaskie	2,08%
pomorskie	9,49%
śląskie	14,83%
świętokrzyskie	1,72%
warmińsko-mazurskie	2,44%
wielkopolskie	11,12%
zachodniopomorskie	2,89%

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

Podobnie jak w ubiegłych latach, co drugi pracodawca prowadzący PPE na koniec 2016 r. był zorganizowany w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, natomiast co czwarty jako spółka akcyjna. Wśród pozostałych form organizacyjno-prawnych pracodawców najliczniej reprezentowane są spółdzielnie oraz działalność gospodarcza wykonywana osobiście przez osobę fizyczną (odpowiednio 10,9% i 4,8%).

Tabela 3: Udział pracodawców w rynku PPE w podziale na formę prawną (stan na dzień 31.12.2016 r.)

Forma prawna pracodawcy	Udział działających pracodawców w rynku PPE
Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	50,09%
Spółka akcyjna	25,14%
Spółdzielnia	10,94%
Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą	4,79%
Spółka jawna	2,99%
Jednostka badawczo-rozwojowa	0,91%
Państwowa jednostka organizacyjna posiadająca osobowość prawną	0,36%
Spółka cywilna	0,72%
Oddział przedsiębiorców zagranicznych, przedsiębiorstwo zagraniczne	0,81%
Szkoła wyższa	0,54%
Fundacja	0,45%
Stowarzyszenie	0,36%
Samorząd gospodarczy i zawodowy	0,18%
Inne	1,72%

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

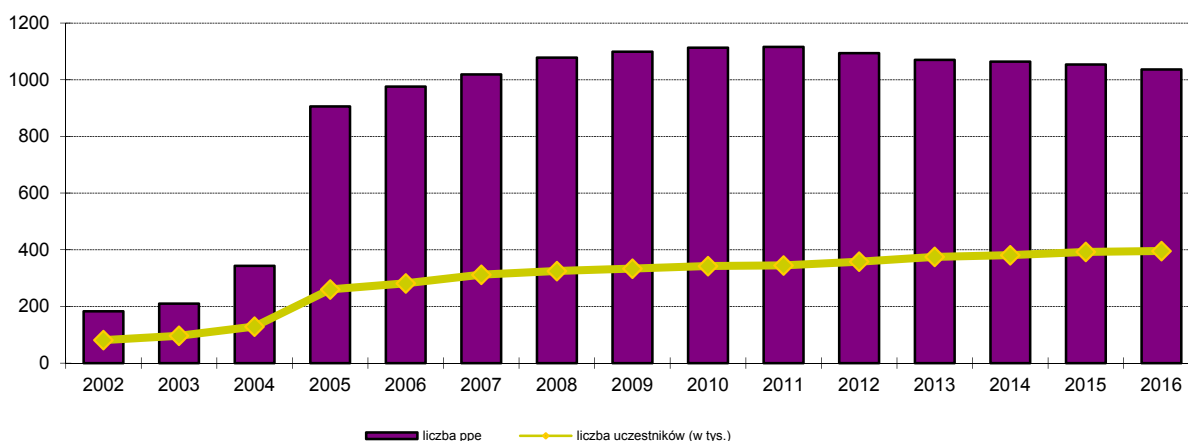
4. UCZESTNICZY PPE

Liczba uczestników pracowniczych programów emerytalnych na koniec 2016 r. wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim o 3,0 tys. osób i wyniosła 395,6 tys. uczestników.

Poniższy wykres prezentuje podstawowe dane liczbowe dotyczące PPE: liczbę programów oraz liczbę uczestników w latach 2002-2016.

W 2016 r. liczba uczestników wzrosła o 3,0 tys. osób.

Wykres 4: Rozwój PPE – liczba programów oraz liczba uczestników PPE w latach 2002-2016

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

Odnotowywany w ostatnich latach spadek nominalnej liczby funkcjonujących programów był dotychczas rekompensowany istotnym przyrostem ogólnej liczby uczestników pracowniczych programów emerytalnych (przykładowo, w 2015 roku pomimo nominalnego spadku liczby PPE o 10, w systemie rozpoczęło oszczędzanie 11,6 tys. osób). W 2016 roku nie odnotowano jednakże tak korzystnej zależności: liczba programów obniżyła się o 18 (tyle wyniosła różnica pomiędzy programami wykreślonymi z rejestru i nowo utworzonym) i jednocześnie do PPE przystąpiło jedynie niespełna 3 tys. nowych uczestników, co jest najniższą wartością od 2011 roku.

Rok 2016 nie przyniósł istotnych zmian w liczbie programów.

Na koniec 2016 r. 83% osób objętych dobrowolnym zabezpieczeniem emerytalnym w ramach PPE stanowili uczestnicy czynni, czyli osoby, na rzecz których w ostatnim kwartale pracodawca odprowadził składki podstawowe. Pozostałe 17% stanowili uczestnicy bierni, tzn. osoby na rzecz których nie były odprowadzane składki. Są to np. osoby, które dobrowolnie wystąpiły z programu, bądź zmieniły pracodawcę i pozostawiły środki w programie prowadzonym przez dotychczasowego pracodawcę. W kategorii tej uwzględniani są także inni uczestnicy, za których w ostatnim kwartale roku nie były odprowadzane składki (jak uczestnicy programów, w których czasowo zawieszono odprowadzanie składek, uczestnicy programów uruchamianych na przełomie roku etc.), którzy nie mieszczą się w zakresie pojęciowym uczestnika biernego, jednakże są ujmowani w tej pozycji w sprawozdaniach przekazywanych UKNF przez instytucje finansowe.

W 2016 r. liczba uczestników czynnych nie uległa zmianie.

Tabela 4: Liczba uczestników czynnych i biernych w PPE (w tys.)

Forma PPE	Liczba uczestników czynnych		Liczba uczestników biernych	
	2015	2016	2015	2016
FI	210,0	216,8	20,5	25,0
PFE	23,6	20,3	20,9	19,1
ZU	96,1	93,1	21,5	21,3
Ogółem PPE	329,7	330,2	62,9	65,4

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

Analiza rozkładu uczestnictwa pomiędzy uczestnictwo czynne i bierne na przestrzeni ostatniego roku jedynie potwierdza poczynioną już wcześniej obserwację o znikomym przyroście

uczestników w 2016 roku. Z zaprezentowanych powyżej danych wynika, że liczba uczestników czynnych (tzn. osób, za których odprowadzane są składki do programu) na koniec 2016 roku pozostała na poziomie zbliżonym do odnotowanego na koniec 2015 roku. Wzrost uczestnictwa ogółem o blisko 3 tys. osób został wygenerowany praktycznie w całości przez zwiększenie się liczby uczestników biernych – zwłaszcza w programach realizowanych formie umowy z funduszem inwestycyjnym. Oznacza to, że w 2016 roku, pomimo rejestracji nowych programów nie wzrosła istotnie liczba osób objętych tą formą zabezpieczenia emerytalnego.

Druga wyraźnie zarysowana obserwacja dotyczy postępujących z roku na rok przesunięć uczestników pomiędzy formami, w jakich realizowane są programy. Zwiększeniu liczby uczestników czynnych (o 6,8 tys.) odnotowanemu w programach w formie umowy z funduszem inwestycyjnym, towarzyszył jednoczesny spadek liczby uczestników o porównywalną wielkość w pozostałych dwóch formach PPE. Można zatem wnioskować, że przynajmniej część tych uczestników została przeniesiona do funduszy inwestycyjnych z programów realizowanych dotychczas przez inne instytucje finansowe (zakłady ubezpieczeń, pracownicze fundusze emerytalne) i nie pochodziła z nowo utworzonych programów.

Wskaźnik uczestnictwa w pracowniczych programach emerytalnych, wyznaczony jako stosunek liczby uczestników, na rzecz których wnoszone są składki do programów oraz liczby osób zatrudnionych u pracodawców prowadzących PPE, na koniec 2016 r. wyniósł 60,8% i obniżył się aż o 9,5 pkt. proc. w stosunku do wskaźnika z końca 2015 r.

Co ciekawe, za tak znaczący spadek odsetka osób uczestniczących w programie u danego pracodawcy odpowiadają w całości jedynie programy realizowane przez fundusze inwestycyjne, w których spadek ten wyniósł ponad 16 pkt. proc. W pozostałych formach wskaźnik ten pozostał na poziomie z końca 2015 roku.

Przyczyny spadku wartości omawianego wskaźnika w PPE z funduszami inwestycyjnymi nie są jednoznaczne, aczkolwiek z danych będących w posiadaniu organu nadzoru wynika, że w omawianym okresie znacząco wzrosła raportowana liczba pracowników zatrudnionych u pracodawców realizujących te programy, przy jednoczesnym braku adekwatnego wzrostu liczby uczestników czynnych, co spowodowało, że wskaźnik uczestnictwa obniżył się.

W 2016 roku, podobnie jak we wcześniejszych latach, co 10-ty uczestnik PPE, oprócz składki finansowanej przez pracodawcę, wnosił do programu z własnych środków kwoty tytułem składki dodatkowej. Odsetek osób odprowadzających dodatkowe kwoty do programu pozostał na zbliżonym poziomie do odnotowanego na koniec 2015 roku – uczestników odprowadzających składki dodatkowe (w wartościach bezwzględnych) było o 1,3 tys. osób więcej niż w 2015 roku. Jednocześnie suma odprowadzonych w ciągu roku składek dodatkowych pozostała na poziomie z 2015 roku (w ujęciu wartościowym wzrosła o 0,6 mln zł w porównaniu z wielkością z 2015 r., tj. o 1,6%) i wyniosła niespełna 38,9 mln zł, przy 38,3 mln zł w 2015 r. Te dwa czynniki przełożyły się ogółem na nieznaczny spadek (o 12 zł) średniej składki dodatkowej wyznaczonej tylko w odniesieniu do osób wnoszących te składki, która w 2016 roku wyniosła 1 192 zł.

W analizowanym okresie nadal dominowały programy, w których uczestniczyło mniej niż 50 osób. Podobnie jak w 2015 roku, co drugi pracowniczy program emerytalny liczył do 50 uczestników. Zmiany udziału poszczególnych grup programów w ogólnej liczbie PPE na przestrzeni ostatniego roku nie przekraczały 1,5 pkt. proc. w stosunku do 2015 r.

**Tabela 5: Struktura rynku PPE według wielkości programów
(stan na dzień 31.12.2016 r.)**

Liczba uczestników programu	Udział w rynku według wielkości PPE
do 50	51,25%
51-100	11,79%
101-200	13,46%
201-300	5,67%
301-400	4,83%
401-500	2,41%

501-1000	4,46%
1001-1500	2,23%
1501-2000	1,02%
powyżej 2000	2,88%
Ogółem PPE	100,0%

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

5. SKŁADKI

Zgodnie z ustawą o pracowniczych programach emerytalnych, wysokość składki podstawowej jest ustalana w umowie zakładowej i może być ona określona procentowo od wynagrodzenia uczestnika, albo też w jednakowej kwocie dla wszystkich uczestników programu albo procentowo od wynagrodzenia z określeniem maksymalnej kwotowej wysokości składki.

Na 1.036 programów funkcjonujących na koniec 2016 r., w przypadku 753 wysokość finansowanej przez pracodawcę składki została określona jako procent od wynagrodzenia uczestnika programu, w tym w 129 przypadkach składka miała dodatkowo kwotowy limit. W pozostałych programach wysokość składki podstawowej została określona kwotowo i mieściła się w przedziale od 40 do 315 zł w PPE prowadzonych w formie umowy z funduszem inwestycyjnym oraz od 1 do 400 zł w programach w formie umowy z zakładem ubezpieczeń. W przypadku PPE prowadzonych w formie pracowniczego funduszu emerytalnego we wszystkich programach wysokość składki podstawowej została określona procentowo.

Tabela 6: Wysokość składki podstawowej określona w umowie zakładowej

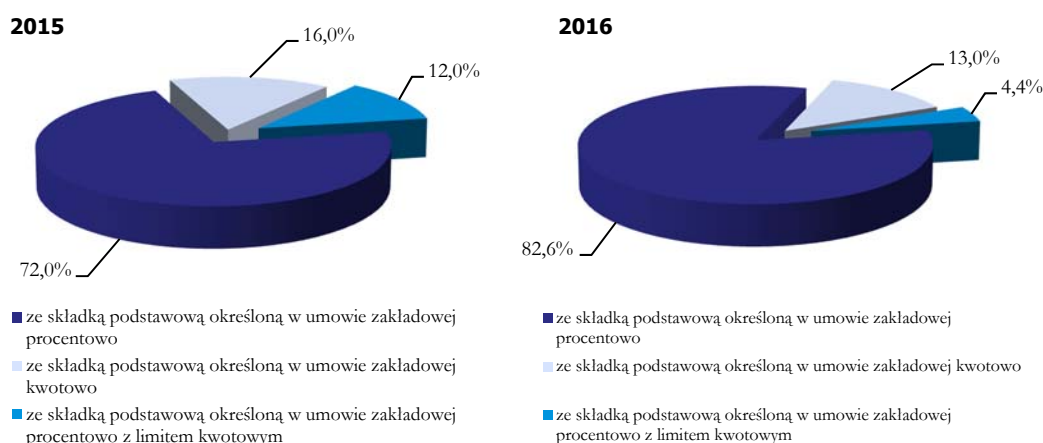
Wysokość składki podstawowej z umowy emerytalnej	Liczba PPE		Udział w rynku	
	2015	2016	2015	2016
poniżej 1%	1	2	0,1%	0,1%
1%-1,99%	41	38	3,9%	3,9%
2%-2,99%	67	70	6,3%	6,3%
3%-3,99%	86	91	8,2%	8,2%
4%-4,99%	74	75	7,0%	7,0%
5%-5,99%	95	89	9,0%	9,0%
6%-6,99%	43	40	4,1%	4,1%
7,00%	357	348	33,9%	33,9%
wysokość składki określona kwotowo	290	283	27,5%	27,5%
Ogółem PPE	1 054	1 036	100,00%	100,00%

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

Wśród 23 programów wpisanych do rejestru PPE w 2016 r., zdecydowana większość (20 PPE, tj. 87%) to programy ze składką podstawową określoną procentowo, w tym w 1 z nich dodatkowo wprowadzono kwotowy limit wysokości składki. W pozostałych 3 programach składka została określona kwotowo.

Tym samym, rok 2016 był drugim rokiem z rzędu, w którym zmniejszył się odsetek nowych programów ze składką określono kwotowo bądź z limitem kwotowym. Ustalenie takiego limitu może być postrzegane jako sposób na zwiększenie kontroli nad skalą wydatków na pracowniczy program emerytalny. Niewielki odsetek takich konstrukcji wśród tworzonych PPE oraz dość znaczny udział programów z maksymalnym 7-procentowym pułapem składki (co czwarty utworzony w 2016 r. program) mogą świadczyć o umiarkowanym optymizmie, z jakim pracodawcy obecnie szacują swoje możliwości w aspekcie pokrywania kosztów zabezpieczenia emerytalnego pracowników.

Wykres 5: Struktura PPE utworzonych w 2015 r. i 2016 r. według sposobu określenia składki podstawowej

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE, obliczenia własne

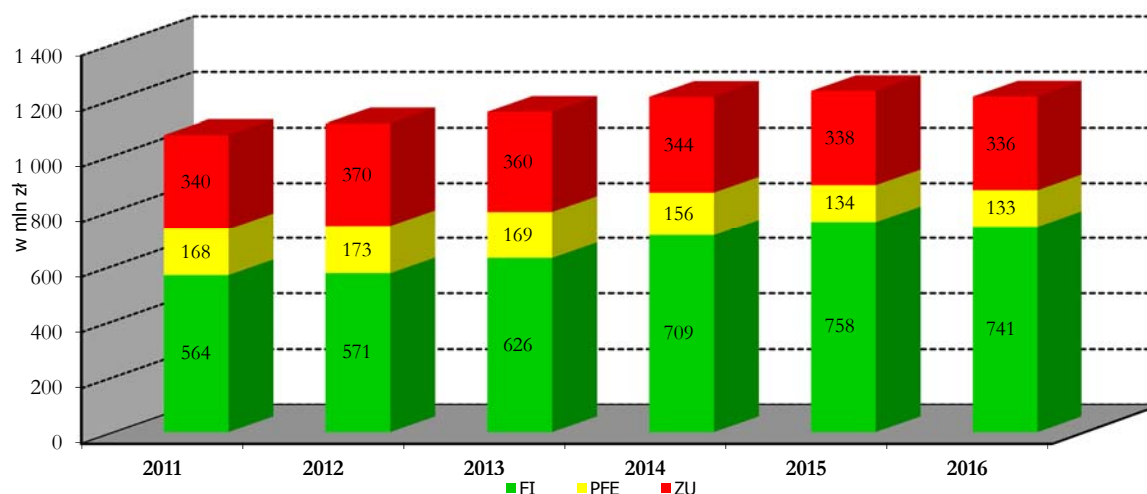
W 2016 r. do pracowniczych programów emerytalnych odprowadzono łącznie 1.210,0 mln zł składek, w tym 1.171,1 mln zł z tytułu składek podstawowych i 38,9 mln zł z tytułu składek dodatkowych. O ile w ujęciu nominalnym wartość odprowadzonych w ubiegłym roku do PPE składek jest porównywalna z wcześniejszymi latami (począwszy od 2011 r. suma wniesionych do programów składek przekracza 1 mld zł), o tyle po raz pierwszy w historii wskaźnik ich przyrostu osiągnął wartości ujemne, tzn. suma składek jest niższa niż w 2015 roku. Spadek kwot odprowadzonych do programów dotyczył wszystkich form, w jakich realizowane są programy, jednak największy – zarówno w ujęciu nominalnym (18,6 mln zł), jak i procentowym (2,5%) – odnotowano w programach, w których zarządzającymi są fundusze inwestycyjne.

W 2016 r. do PPE odprowadzono 1.210 mln zł tytułem składek.

Przyczyną zmniejszenia wpływu globalnych kwot składek odprowadzanych do programów mogłoby być obniżenie wysokości składek ustalanych w umowach zakładowych. Zjawisko takie nie znajduje jednak potwierdzenia w danych będących w posiadaniu organu nadzoru. W ubiegłym roku nie dokonywano rejestracji tego rodzaju zmian w wymiarze, który mógłby zostać zauważony w skali całego rynku PPE. Innym wyjaśnieniem mogłoby być znaczne zwiększenie liczby uczestników, przy jednoczesnym braku wpłat składek na konta tych uczestników (np. wynikające z rejestracji programu na przełomie roku). Jednakże i tego scenariusza nie potwierdzają informacje zgromadzone przez organ nadzoru. Inną przyczyną odnotowanego spadku kwot składek odprowadzanych do programów może być obniżenie podstawy ich naliczenia, tj. poziomu wynagrodzeń w przedsiębiorstwach realizujących PPE, ale teza ta nie jest możliwa do zweryfikowania w oparciu o dane, jakimi dysponuje organ nadzoru. Obserwacja ta wydaje się jednak mieć związek z nikłym przyrostem liczby uczestników programów w 2016 roku, a w zasadzie z pozostaniem na poziomie z końca roku 2015 liczby uczestników czynnych.

Z kolei w przypadku składek dodatkowych, w 2016 roku nastąpił nominalny wzrost ich wartości w porównaniu z 2015 rokiem (o 623 tys. zł), ale tempo ich przyrostu (1,6%) było znacząco niższe niż w ubiegłych latach, kiedy wielokrotnie przekraczało 10%.

Poniżej zaprezentowano roczne sumy składek odprowadzonych do poszczególnych typów instytucji finansowych w ramach PPE w latach 2011-2016.

Wykres 6: Łączna suma składek odprowadzonych do PPE w danym roku w latach 2011-2016

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

W 2016 r. do pracowniczych programów emerytalnych wpłynęło 21,8 mln zł składek podstawowych mniej niż w 2015 r. W tym samym okresie liczba uczestników czynnych, czyli osób za które są odprowadzane składki, wzrosła zaledwie o 0,5 tys. osób. Powyższe zdeterminowało spadek średniej wartości rocznej składki podstawowej w przeliczeniu na uczestnika o 110 zł.

Konto statystycznego uczestnika PPE w 2016 r. zostało zasilone kwotą 3,5 tys. zł (tytułem składki podstawowej). Ponadto, statystyczny uczestnik PPE w 2016 r. przeznaczył z własnych środków 98 zł na dodatkowe wpłaty do PPE (składka dodatkowa). Natomiast średnia roczna wartość odprowadzonych składek dodatkowych wyznaczona w przeliczeniu jedynie na osoby opłacające składkę dodatkową (nie zaś na wszystkich uczestników PPE) wyniosła 1.192 zł, tj. o 12 zł mniej niż w 2015 r.

Średnia roczna składka podstawowa przypadająca na uczestnika w 2016 r. obniżyła się o 110 zł.

Tabela 7: Wysokość średniej rocznej składki podstawowej i dodatkowej na uczestnika (w zł)

Forma PPE	Średnia roczna składka podstawowa ⁸		Średnia roczna składka dodatkowa ⁹	
	2015	2016	2015	2016
FI	3 564,1	3 348,7	1 164,7	1 178,7
PFE	5 331,0	5 786,2	2 310,2	2 099,8
ZU	3 447,4	3 482,8	885,2	895,6
Rynek PPE	3 659,6	3 549,2	1 204,2	1 192,1

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE i pracodawców prowadzących PPE; obliczenia własne

Porównując zmiany wartości średniej składki podstawowej w przeliczeniu na uczestnika w poszczególnych instytucjach na przestrzeni ostatnich lat, można dostrzec, że wskaźnik ten podlega dość znacznym wahaniom, zarówno *in plus*, jak i *in minus*, przy czym w jednym roku w niektórych formach następuje jego wzrost, w innych spadek. Począwszy od 2013 r., corocznie wzrasta wartość średniej składki w programach realizowanych przez pracownicze fundusze emerytalne, przy czym zmiany te są znaczące: o 147 zł w 2013 r., 299 w 2014 r.,

⁸ Średnia wyliczona jako iloraz wartości sumy składek podstawowych odprowadzonych w ramach PPE w 2016 r. i średniej liczby uczestników, na rzecz których pracodawca odprowadzał składki podstawowe z początku i końca roku.

⁹ Średnia wyliczona jako iloraz wartości sumy składek dodatkowych odprowadzonych w ramach PPE w 2016 r. i średniej liczby uczestników wnoszących składki dodatkowe z początku i końca roku.

98 zł w 2015 r. i aż 455,2 zł w 2016 r. W programach w formie ubezpieczeniowej w tym samym okresie odnotowano wzrost odpowiednio o 26, 102, 139 i 35 zł. Z kolei w programach zarządzanych przez fundusze inwestycyjne średnia składka w przeliczeniu na uczestnika corocznie obniżała się, o 194 zł w 2013 r., 20 zł w 2014 r., 92 zł w 2015 r. i 215 zł w 2016 r.

Z kolei w przypadku składek dodatkowych, w dwóch formach: w programach z zakładem ubezpieczeń oraz w programach z funduszem inwestycyjnym średnia składka dodatkowa wzrosła odpowiednio o 10 i 14 zł, natomiast w programach w formie pracowniczego funduszu emerytalnego każdy z uczestników wnoszących składki dodatkowe odprowadził w 2016 r. statystycznie o 210 zł mniej niż rok wcześniej. Ogółem wartość tego wskaźnika liczonego dla wszystkich form łącznie obniżyła się w stosunku rocznym o 12 zł w porównaniu ze stanem na koniec 2015 r.

Dane dotyczące składek dodatkowych odprowadzanych w programach cechują się stosunkowo dużą zmiennością, a dodatkowo trudno o ich jednoznaczną interpretację. W roku 2013 r., liczba osób odprowadzających składki dodatkowe wzrosła aż o prawie 20%, jednak wartość tych składek była niższa niż rok wcześniej, co skutkowało obniżeniem się średniej wartości składki dodatkowej o blisko 180 zł. W 2014 r. mieliśmy do czynienia z sytuacją odwrotną: wartość odprowadzanych składek wzrosła w porównaniu z rokiem 2013, natomiast spadła liczba osób wnoszących te składki. Pozwoliło to na podwyższenie się średniego poziomu składki dodatkowej w PPE o 84 zł. Z kolei w 2015 r. nastąpił wzrost kwot składek dodatkowych, ale liczba osób dokonujących takich wpłat pozostała poziomą z 2014 roku, co ponownie przełożyło się na zwiększenie wartości średniej składki dodatkowej o 90 zł. Odwrotna sytuacja miała natomiast miejsce w 2016 r., kiedy nastąpił wzrost liczby osób wnoszących składki dodatkowe (o 1,3 tys. osób), zaś suma składek pozostała na poziomie zbliżonym do odnotowanego na koniec 2015 r., co miało wpływ na nieznaczny spadek średnich wartości składek.

Średnia roczna składka dodatkowa przypadająca na uczestnika w 2016 r. obniżyła się o 12 zł.

Przeciętna kwota składki dodatkowej, podobnie jak w ubiegłych latach, jest najwyższa dla uczestników programów realizowanych przez pracownicze fundusze emerytalne i wynosi już 2.100 zł, tj. blisko dwa razy więcej niż w pozostałych formach.

Suma składek podstawowych odprowadzanych w 2016 r. przez pracodawców na rzecz uczestników stanowiła ponad 97% łącznej kwoty składek odprowadzonych na rachunki uczestników w omawianym okresie i wskaźnik ten nie zmienił się w stosunku do poprzedniego roku. Zatem zaledwie 3% składek, jakie trafia na rachunki uczestników PPE, pochodzi z dobrowolnych wpłat pracowników dokonywanych tytułem składki dodatkowej. Oceniając proporcje pomiędzy wielkością składek podstawowych i dodatkowych odprowadzanych w ramach PPE, należy jednakże pamiętać, iż znowelizowana ustawa o PPE, która weszła w życie z dniem 1 czerwca 2004 r. wprowadziła limit kwoty składek dodatkowych, które mogą być wpłacone przez uczestnika PPE w danym roku. Obecnie suma składek dodatkowych wniesionych przez uczestnika PPE do jednego programu w ciągu roku kalendarzowego nie może przekroczyć kwoty odpowiadającej czteroipółkrotności przeciętnego prognozowanego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej na dany rok. W 2016 r. była to kwota 18,2 tys. zł.

Średnia wysokość składki dodatkowej w PPE, podobnie jak i wartość środków wnoszonych w ramach IKE, kształtowała się w 2016 r., jak i we wcześniejszych latach, znacznie poniżej wyznaczonych limitów: średnia roczna składka dodatkowa na jednego uczestnika PPE w 2016 r. wyniosła 1.192 zł (w 2015 r. 1.204 zł), zaś wysokość średniej wpłaty na IKE wyniosła 3,7 tys. zł (w 2015 r. – 3,5 tys. zł). Powyższe wartości świadczą o stosunkowo niskiej skłonności do oszczędzania na cele emerytalne z własnych środków, nie są zaś związane z ustawowymi ograniczeniami w zakresie limitów kwot, jakie mogą być wpłacone do dobrowolnych form oszczędzania w ramach III filaru.

6. WYPŁATY I WYPŁATY TRANSFEROWE

Zgodnie z ustawą o PPE, zgromadzone przez uczestnika na jego rachunku środki mogą podlegać wypłacie, wypłacie transferowej (do innego PPE lub na IKE) lub zwrotowi. Przesłanki do wycofania środków z programu, w każdym z wyżej wymienionych przypadków, są szczegółowo określone przepisami prawa.

Wyplata zgromadzonych oszczednosci moze nastapic:

- na wniosek uczestnika po osiagnieciu przez niego 60 roku zycia,
- po przedstawieniu przez niego decyzji o przyznaniu prawa do emerytury, po ukozczeniu 55-ego roku zycia,
- na wniosek osoby uprawnionej - w przypadku smierci uczestnika,
- bez wniosku uczestnika w przypadku ukozczenia przez niego 70 lat (o ile wzczesniej nie wystapil z wnioskiem o wyplate srodkow).

W 2016 r. 11,8 tys. osob wyplacilo srodki z rachunkow prowadzonych w ramach pracowniczych programow emerytalnych. Laczna wartosc wyplat wyniosla 431,9 mln zl, tj. o 30,2 mln zl wziej niz w 2015 r. Tym samym wartosc wyplat zrealizowanych w 2016 r. wzrosla o 8% w porownaniu z rokiem 2015. Statystycznie osoba dokonujaca wyplat otrzymala 36,5 tys. zl, tj. o 0,08 tys. zl wziej niz w 2015 roku.

**W 2016 r.
wartosc wyplat
z PPE wyniosla
431,9 mln zl.**

Tabela 8: Wysokosc wyplat oraz srednia wartosc wyplat przypadajaca na 1 uczestnika

Forma PPE	Kwota wyplat (w tys. zl)		Srednia wyplata na uczestnika (w zl)	
	2015	2016	2015	2016
FI	231 643,1	225 842,6	36 786	36 280
PFE	54 528,9	78 905,9	44 550	47 591
ZU	115 555,9	127 185,8	32 828	32 093
Rynek PPE	401 727,9	431 934,3	36 385	36 462

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotow zarzadzajacych srodkami w PPE, obliczenia wlasne

Podobnie jak w poprzednich latach, w 2016 r. nastapil wzrost wartosci srodkow wyplacanych z PPE, jak tez dalsze zwikszenie sie wartosci sredniej wyplaty, co jest naturalna konsekwencja uzyskiwania uprawnień do wyplaty coraz wziejszej liczby osob objetej tym systemem oraz zwikszenia sie z uplywem kolejnych lat oszczedzania stanu konta w PPE. Wzrost wartosci wyplacanych z PPE srodkow dotyczył dwuch form: o ponad 24 mln zl wzrosla wartosc wyplat w programach w formie pracowniczego funduszu emerytalnego, a o ponad 11,5 mln zl w programach prowadzonych przez zaklady ubezpieczen. W programach prowadzonych przez fundusze inwestycyjne nastapil natomiast niewielki spadek wartosci dokonywanych wyplat (o niespełna 6 mln zl). Wartosc sredniej wyplaty wyznaczonej dla wszystkich form PPE lacznie pomimo, ze nie zmienila sie istotnie na przestrzeni ostatniego roku, jednak dla programow w formie pracowniczego funduszu emerytalnego wzrosla o 3 tys. zl, zaś w pozostałych formach obnizyla sie o kilkaset zlotych.

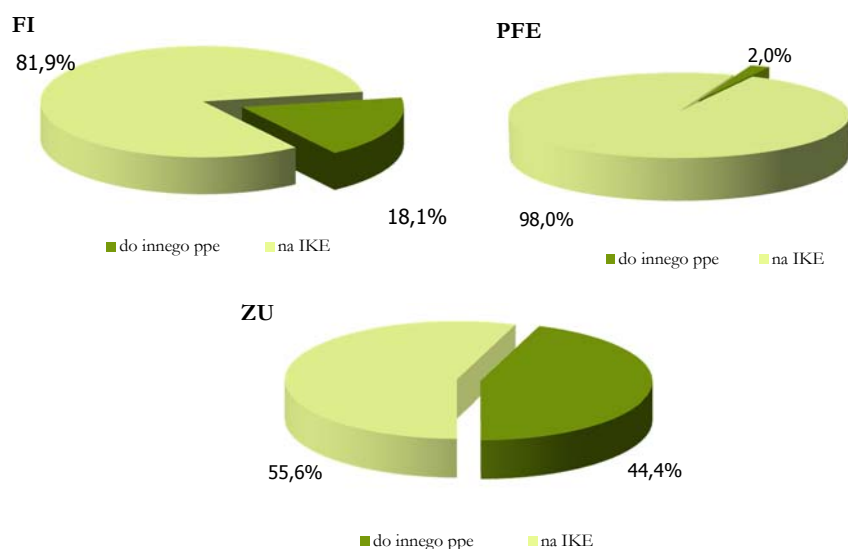
W PPE w formie pracowniczego funduszu emerytalnego istnieje mozliwosc wyplaty srodkow z programu w przypadku rozwiązania małżeństwa przez rozwód lub unieważnienia małżeństwa, albo umownego wyłączenia małżeńskiej wspólności majątkowej, w przypadku, gdy srodki zgromadzone na rachunku członka pracowniczego funduszu byly objete małżeńską wspólnością majątkową. W związku z istotnym zwikszeniem sie w ostatnich latach wyplat z tego tytułu, ich liczba jest przez organ nadzoru monitorowana. Po rekordowym pod tym wzgledem 2014 roku, gdy suma wyplat wyniosla 28,2 mln zl i dotyczyły one 307 współmałżonków członków pracowniczego funduszu emerytalnego oraz 310 współmałżonków uczestników programow w formie umowy z funduszem inwestycyjnym, w 2015 i 2016 roku nie odnotowano zbyt duzej liczby tego rodzaju wyplat. Wyplaty te dotyczyły po okolo 50 osob w kazdym roku, zaś ich laczna kwota w tym okresie wyniosla 5,5 mln zl.

Przepisy regulujace dzialalnosc pracowniczych programow emerytalnych umozliwiają przekazanie zgromadzonych przez uczestnika w PPE srodkow do programu prowadzonego przez innego pracodawce lub tez na indywidualne konto emerytalne. W omawianym okresie dokonano transferow zgromadzonych w programach srodkow na kwote blisko 193 mln zl, co oznacza, ze po incydentalnym wzroście tej kwoty w 2014 r. (związany z transferami dokonywanymi w związku z reorganizacją programow realizowanych przez pracodawcow z Grupy PZU), wartosc wyplat transferowych powrocila do poziomow odnotowywanych w latach 2012-2013.

**W 2016 r.
wartosc wyplat
transferowych
z PPE wyniosla
193 mln zl.**

W strukturze wypłat transferowych zasadniczo dominowały transfery dokonywane do systemu IKE: z każdego ze 100 zł przenoszonych z programu do nowej instytucji finansowej, średnio 77 zł trafiało do podmiotów prowadzących IKE, zaś jedynie 23 zł pozostawało w systemie pracowniczych programów emerytalnych. Wyjątkiem w 2016 r. były programy realizowane przez zakłady ubezpieczeń, gdzie prawie połowa środków została przekazana w ramach transferu do innego programu. Z kolei w programach prowadzonych w formie pracowniczego funduszu emerytalnego zaledwie 2% środków jest przenoszonych do innego programu.

Wykres 7: Struktura wypłat transferowych w 2016 r. w poszczególnych formach PPE

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

Tabela 9: Wartość wypłat transferowych do PPE prowadzonego przez innego pracodawcę

Forma PPE	Kwota wypłat transferowych dokonanych do innego PPE (w tys. zł)		Struktura (w %)	
	2015	2016	2015	2016
FI	13 913,1	16 773,8	33,7%	36,9%
PFE	247,2	771,2	0,6%	1,7%
ZU	27 129,4	27 882,0	65,7%	61,4%
Rynek PPE	41 289,7	45 427,0	100,0%	100,0%

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

Kwota zrealizowanych w 2016 roku wypłat transferowych do innego programu nieznacznie przekroczyła 45 mln zł i była porównywalna z notowanymi w latach 2012-2013 i 2015. Prawie 2/3 aktywów zostało przekazanych do innego zakładu ubezpieczeń działającego w ramach systemu PPE, zaś ponad 1/3 do innego funduszu inwestycyjnego. Odmienne niż rok wcześniej, w 2016 roku transfery w ramach pracowniczych funduszy emerytalnych praktycznie nie występowały (udział przenoszonych aktywów w tej formie był niższy niż 2%).

Wypłaty transferowe zrealizowane do innych podmiotów działających na rynku PPE dotyczyły 1,3 tys. osób, co oznacza, że średnia wypłata transferowa dokonywana pomiędzy pracowniczymi programami emerytalnymi na jednego uczestnika wyniosła 33,5 tys. zł.

Z informacji uzyskanych od podmiotów zarządzających środkami w PPE wynika także, iż w 2016 r. uczestnicy pracowniczych programów emerytalnych przetransferowali 147,7 mln zł na indywidualne konta emerytalne. Wypłaty transferowe z PPE na IKE dotyczyły 5,7 tys. osób. Średnia wypłata transferowa środków z PPE na rachunek IKE w omawianym okresie wyniosła zatem 25,8 tys. zł i obniżyła się na przestrzeni roku o 1,6 tys. zł.

**Transfer do PPE
wyniósł 45,4
mln zł.**

**Transfer na IKE
wyniósł
147,7 mln zł.**

Tabela 10: Wyплаты transferowe na IKE

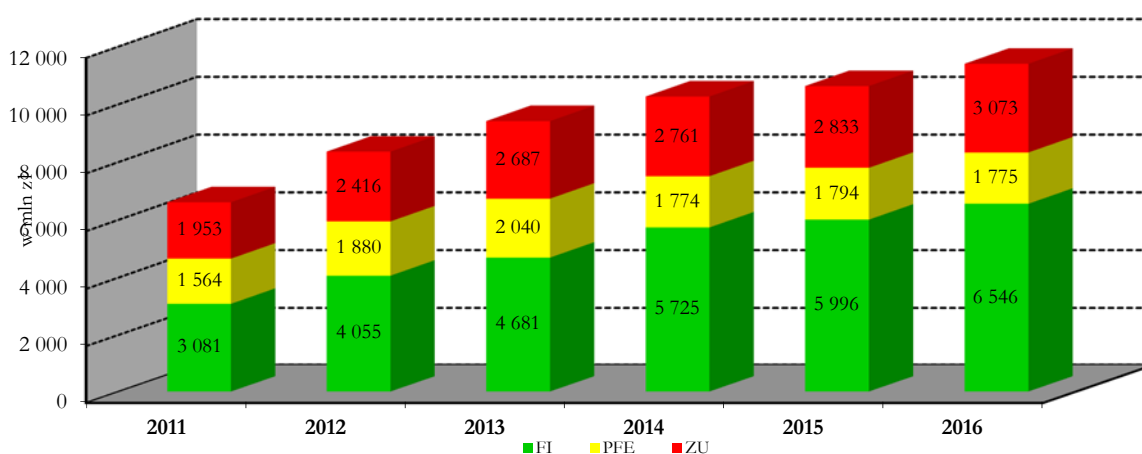
	2015	2016
Liczba wypłat transferowych	6 891	5 728
Wartość wypłat transferowych (w tys. zł)	188 965	147 698
Średnia wypłata transferowa na rachunek IKE (w tys. zł)	27,4	25,8

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

7. AKTYWA ZGROMADZONE W PPE

Wartość aktywów zgromadzonych w PPE na koniec 2016 r. wyniosła 11,4 mld zł, co oznacza wzrost o 7,2% w stosunku do 2015 r.

Wykres 8: Aktywa PPE zgromadzone w poszczególnych instytucjach finansowych w latach 2011-2016 (według stanu na koniec danego roku)

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

Przyrost wartości aktywów w 2016 roku dotyczył dwóch form, w jakich mogą być realizowane programy i wyniósł w nich około 8%. W PPE realizowanych przez fundusze inwestycyjne w ostatnim roku aktywa wzrosły o ponad 550 mln zł, zaś aktywa programów w formie ubezpieczeniowej o 240 mln zł. Z kolei aktywa PPE zgromadzone w pracowniczych funduszach emerytalnych pozostały na poziomie zbliżonym do odnotowanego na koniec 2015 roku.

Pomimo zasilenia instytucji prowadzących programy składkami na łączną kwotę 1,2 mld zł, aktywa netto PPE w ujęciu wartościowym wzrosły o kwotę niższą - 771 mln zł. Po uwzględnieniu odpływu środków z PPE związanych z dokonywaniem przez uczestników wypłat i wypłat transferowych poza PPE (na IKE), wpływy netto do PPE wyniosły 783 mln zł, a więc wartość zbliżoną do generowanych w latach 2014-2015 (odpowiednio 737 i 729 mln zł). Porównując powyższą wartość z rocznym przyrostem aktywów należy założyć, że działalność inwestycyjna instytucji finansowych obsługujących PPE w 2016 r. nie przyniosła zysków, ale też nie generowała znaczących strat, jak w 2015 roku. W przybliżeniu można oszacować, że strata na działalności inwestycyjnej w PPE wyniosła 12,5 mln zł (w 2015 r. 365 mln zł).

Największy udział w rynku PPE mierzony wartością zgromadzonych aktywów w 2016 r. miały – podobnie jak w latach ubiegłych - fundusze inwestycyjne. Na koniec 2016 r. wartość zgromadzonych oszczędności emerytalnych w tych instytucjach wynosiła 6 546 mln zł, co stanowiło ponad połowę całkowitej kwoty środków zgromadzonych w PPE.

8. PRZEPŁYW ŚRODKÓW NA RACHUNKACH UCZESTNIKÓW PPE W 2016 R.

1) wypływ środków z PPE:

- w 2016 r. z PPE dokonano wypłat na łączną kwotę 431,9 mln zł, tj. o 30,2 mln zł więcej niż w 2015 r. Wypłaty te dotyczyły 11,8 tys. uczestników PPE (w 2015 r. wypłaty zrealizowało 11,0 tys. uczestników). Przeciętna wartość wypłaty w 2016 r. wyniosła 36,5 tys. zł (w 2015 r. 36,4 tys. zł),
- w omawianym okresie 7,1 tys. uczestników dokonało wypłat transferowych środków zgromadzonych w PPE, na łączną kwotę 193,1 mln zł, z czego 24% wartości wypłat stanowiły wypłaty transferowe dokonywane w ramach systemu PPE, zaś 76% transfery na IKE,

2) wpływ nowych środków do PPE:

- wpływy z tytułu składek podstawowych wyniosły w 2016 r. 1.171,1 mln zł, co oznacza, że na PPE pracodawcy wpłacili o 1,8% mniej środków niż w roku poprzednim,
- wpływy z tytułu składek dodatkowych wyniosły 38,9 mln zł, co oznacza, że uczestnicy PPE zasilili swoje rachunki kwotą o 1,6% wyższą niż w roku poprzednim,

3) wpływy netto, czyli wpływy nowych środków pomniejszone o wypływy kwot z PPE, wyniosły dla rynku 783,5 mln zł. W poszczególnych formach odnotowano następujące wpływy netto:

- w funduszach inwestycyjnych 579,7 mln zł,
- w zakładach ubezpieczeń 187,2 mln zł,
- w pracowniczych funduszach emerytalnych 16,6 mln zł.

9. ZMIANY ILOŚCIOWE I JAKOŚCIOWE W PPE

Rok 2016, po względnej stabilizacji jeśli chodzi o liczbę programów wykreślanych z rejestru w latach 2014-2015, ponownie przyniósł wzrost tej wielkości – w 2016 r. zlikwidowano 41 PPE, a w latach 2014-2015 po 35 PPE. Dodatkowo tzw. ujemny przyrost liczby PPE (różnica między liczbą wpisanych i wykreślonych PPE w ciągu roku) został pogłębiony niską liczbą programów wpisanych w ostatnim roku do rejestru (23 PPE). Tym samym w 2016 r. ubyło *per saldo* 18 programów, podczas gdy w latach 2014-2015 odpowiednio 6 i 10 PPE.

Wzorem ubiegłorocznych publikacji, poniżej znajduje się pogłębiona analiza i komentarz pozwalający właściwie ocenić to zjawisko.

Przyczyny likwidacji programów

Ogółem w 2016 roku z rejestru pracowniczych programów emerytalnych wykreślono **41 programów**. Szczegółowe zestawienie danych dotyczących likwidacji programów zamieszczono poniżej.

Tabela 14: PPE wykreślone w 2016 r.

Przyczyna likwidacji	Forma PPE			Ogółem
	FI	PFE	ZU	
Przyczyny określone w art. 7 ustawy o ppe (przekształcenia własnościowe i zmiany organizacyjne dot. pracodawców)	10	1	7	18
Upadłość pracodawcy (art. 40 ust. 2 pkt 1) ustawy o ppe)	2	-	-	2
Likwidacja pracodawcy (art. 40 ust. 2 pkt 1) ustawy o ppe)	-	-	2	2
Zawarcie przez pracodawcę porozumienia w sprawie rozwiązania umowy zakładowej z reprezentacją pracowników (art. 40 ust. 2 pkt 3) ustawy o ppe)	1	1	7	9
Podjęcie przez pracodawcę jednostronnej decyzji o rozwiązaniu umowy zakładowej (art. 40 ust. 2 pkt 4) ustawy o ppe)	-	-	3	3
Spadek wartości środków zgromadzonych w programie poniżej kwoty ustalonej w umowie zakładowej (art. 40 ust. 2 pkt 2) ustawy o ppe)	-	-	-	-
Przyczyny określone w art. 40 ust. 3 ustawy o ppe (u pracodawcy będącego osobą fizyczną, wspólnika spółki cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej i komandytowo-akcyjnej brak pracowników będących uczestnikami programu)	1	-	1	2
Adnotacje o wykreśleniu programu (wykreślenie z urzędu)	1	-	4	5
Ogółem :	15	2	24	41

Źródło: UKNF, dane z rejestru pracowniczych programów emerytalnych

Z perspektywy rozwoju rynku pracowniczych programów emerytalnych, przyczyny likwidacji pracowniczych programów emerytalnych można podzielić na dwie grupy: szeroko rozumiane przyczyny ekonomiczne oraz powody „techniczne”. Pierwsza grupa obejmuje likwidacje prowadzone w związku z likwidacją lub upadłością pracodawcy, trudną sytuacją finansową i niemożnością dalszego finansowania składek lub podjęcia decyzji o zakończeniu programu. W zdecydowanej większości tych przypadków, po zakończeniu procesu likwidacji następuje wycofanie środków z systemu PPE i odpływ osób, które uczestniczyły w programach. To właśnie tego rodzaju likwidacje mają wpływ na obniżenie wskaźników uczestnictwa i wartości zgromadzonych w programach aktywów.

Zupełnie inaczej należy natomiast interpretować wykreślenia programów dokonywane z tzw. przyczyn technicznych. Do tej grupy organ nadzoru zalicza zdarzenia, które formalnie wiążą się z koniecznością przeprowadzenia likwidacji programu, jednakże likwidacja ta nie prowadzi bezpośrednio do trwałej utraty uczestników i środków zgromadzonych w programie.

Podstawową okolicznością, która prowadzi do formalnej likwidacji pracowniczego programu emerytalnego, lecz nie powoduje realnego odpływu uczestników z systemu PPE są zmiany organizacyjne oraz przekształcenia własnościowe, jakie dotyczą pracodawców prowadzących programy (fuzje i przejęcia, likwidacja lub wydzielenie oddziałów posiadających status pracodawców etc.). Ich efektem częstokroć jest przejściowe realizowanie przez podmiot przejmujący, dwu lub więcej programów. Przepisy ustawy o pracowniczych programach emerytalnych wymagają, aby pracodawca znajdujący się w takiej sytuacji, w maksymalnym terminie 3 lat licząc od dnia przejęcia innego pracodawcy realizującego program, dokonał ujednoczenia prowadzonych programów. W konsekwencji programy prowadzone przez przejętych bądź zlikwidowanych (w przypadku oddziałów) pracodawców, ulegają wykreśleniu z rejestru PPE. Pracownicy tych pracodawców nadal są objęci pracowniczym programem emerytalnym, z tym jednakże zastrzeżeniem, że jest on prowadzony przez następcę prawnego dotychczasowego pracodawcy. W 2016 roku programów zlikwidowanych z przyczyn, **o których mowa w art. 7 ustawy o ppe było aż 18** (w 2015 r. dwukrotnie mniej – 9).

Innym powodem, skutkującym koniecznością wykreślenia pracowniczego programu emerytalnego z rejestru, jest stwierdzenie, iż w programie prowadzonym przez określoną kategorię pracodawców (osobę fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą, spółkę cywilną, spółkę jawną, spółkę partnerską, spółkę komandytowo-akcyjną i komandytową) nie uczestniczy żaden pracownik. Pracodawcy realizujący tego typu programy, zobowiązani są do zakończenia bytu prawnego takiego nieaktywnego programu. W 2016 r. wykreślono **2 programy** w związku z zaistnieniem ww. okoliczności (w 2015 r. nie odnotowano wykreśleń programów z tej przyczyny).

Podobnie, jeżeli w programie pozostają środki nielicznych pracowników, pracodawca ma prawo do zamknięcia przedsięwzięcia, które przestało spełniać swe ustawowe założenia. Takie możliwości stwarza przesłanka likwidacji programu określona w art. 40 ust. 2 pkt 2) ustawy o ppe. W tym trybie w 2016, podobnie jak w 2015 r. nie został zlikwidowany żaden program. Należy jednakże podkreślić, iż program, w którym nie uczestniczą już pracownicy, jak też nie są odprowadzane składki, pomimo iż nadal figuruje w rejestrze, nie pełni już swojej podstawowej funkcji (zabezpieczenie emerytalne dla pracowników), dlatego jego wykreślenie należy rozpatrywać tylko w kategoriach statystycznych, nie przeceniając znaczenia tego typu zdarzeń dla oceny rozwoju rynku PPE.

Podobnie należy interpretować skutki wykreśleń programów dokonywanych przez organ nadzoru w trybie niewnioskowym (z urzędu). Organ nadzoru ma możliwość zastosowania tego trybu, gdy stwierdzi, iż zostało zakończone postępowanie likwidacyjne lub upadłościowe pracodawcy prowadzącego pracowniczemu program emerytalny, a podmiot obowiązany do złożenia wniosku o wydanie decyzji o wykreśleniu programu z rejestru nie złożył takiego wniosku (art. 41a ust. 1 pkt 1 ustawy o ppe). W 2016 roku powyższy tryb zastosowano w przypadku **5 programów** (w 2015 r. także 5 PPE). Podobnie jak w przypadkach opisanych powyżej, również te programy były programami nieaktywnymi, a więc ich wykreślenie nie łączyło się ze znaczącą utratą uczestników czy spadkiem aktywów.

Podsumowując, z ogólnej liczby 41 przeprowadzonych w 2016 roku likwidacji pracownicznych programów emerytalnych, 25 miało przyczyny pozaekonomiczne. Pozostałe 16 wykreśleń spowodowane było przyczynami finansowymi leżącymi po stronie pracodawców: niemożnością dalszego opłacania składek, upadłością lub likwidacją, ale też i wspólną decyzją pracodawcy i reprezentacji pracowników o zakończeniu bytu programu. Choć w dalszym ciągu bardzo częstym powodem zamykania programów było zawarcie przez pracodawcę z pracownikami porozumienia o likwidacji pracowniczego programu emerytalnego, to liczba wykreśleń PPE z tej przyczyny ponownie uległa obniżeniu w stosunku do stanu sprzed kilku lat: w 2016 roku zawarto porozumienia o rozwiązaniu umowy zakładowej w 9 programach, podczas gdy w 2015 roku – w 11, w 2014 roku – w 20, a w 2013 roku – w 36.

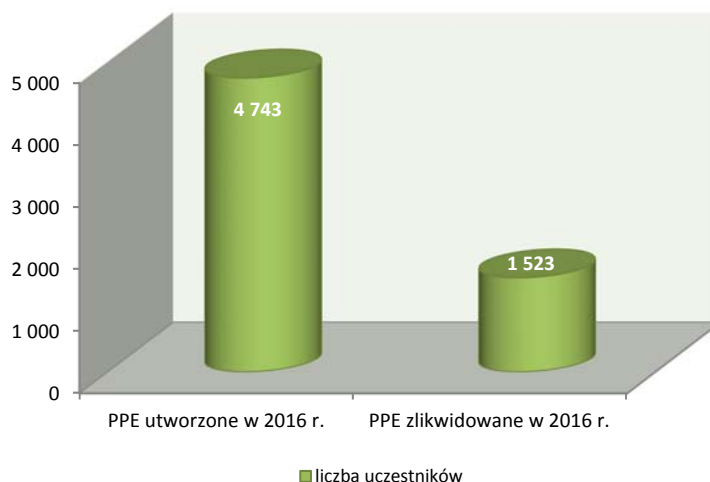
Należy podkreślić, iż pracodawca składając wniosek o wykreślenie programu z rejestru w związku z zawarciem porozumienia o likwidacji, nie wskazuje powodów, dla których porozumienie zostało

zawarte. Stąd organ nadzoru nie posiada informacji, które umożliwiłyby analizę przyczyn zawierania tego rodzaju porozumień. Nie można jednak wykluczyć, iż nie we wszystkich przypadkach odnotowanych w 2016 r. zawarcie porozumienia było uzasadnione sytuacją finansową przedsiębiorstwa. Decyzja reprezentacji pracowników o rozwiązaniu umowy zakładowej może być także np. skutkiem negocjacji związanych ze zmianą wysokości wynagrodzeń w przedsiębiorstwie, kosztem prowadzenia na rzecz pracowników programu. Za pozytywny sygnał należy jednak uznać trwałe zmniejszanie się liczby likwidacji dokonywanych w związku z zawieraniem porozumień pomiędzy pracodawcą i pracownikami.

Skutki zmian ilościowych na rynku PPE

Oceniając skutki dokonanych w 2016 r. likwidacji programów w kontekście rozwoju rynku pracowniczych programów emerytalnych, należy zestawić przedstawione powyżej dane z liczbą programów utworzonych w ubiegłym roku (23 PPE). Takie zestawienie wskazuje na wystąpienie tzw. ujemnego przyrostu liczby programów w ciągu roku, tj. zmniejszenia się *per saldo* ich liczby o 18 PPE. Jednakże dopiero analiza pod kątem zmian uczestnictwa oraz wartości środków zgromadzonych na kontach uczestników programów zlikwidowanych i utworzonych w 2016 roku pozwala na uzyskanie pełniejszego i bardziej rzetelnego obrazu oddziaływania tych zdarzeń na rozwój rynku PPE.

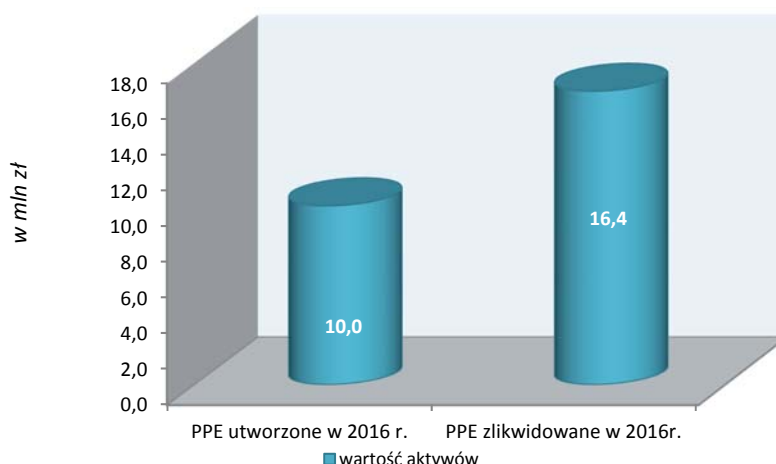
Wykres 9: Liczba uczestników w programach utworzonych i zlikwidowanych w 2016 roku (wg stanu na 31.12.2016 r.)

Źródło: UKNF: dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

Z pozyskanych przez UKNF danych wynika, iż do 23 programów utworzonych w 2016 roku do dnia 31 grudnia 2016 r. przyjęto 4,7 tys. pracowników. Jednocześnie szacowany ubytek uczestników wynikający z likwidacji programów w 2016 r. wyniósł 1,5 tys. osób (uwzględniono tu osoby dokonujące w 2016 roku wypłat transferowych na IKE oraz osoby, które posiadały jeszcze środki w zlikwidowanych programach według stanu na 31.12.2016 r.). Po skompensowaniu tych wielkości, przyrost uczestnictwa netto, uwzględniając tylko programy wpisane i wykreślone w 2016 roku to **3.220 osób**.

Wykres 10: Wartość aktywów w programach utworzonych i zlikwidowanych w 2016 roku (wg stanu na 31.12.2016 r.)

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

Odmienne niż w ostatnich latach wygląda porównanie wartości aktywów zgromadzonych w programach zarejestrowanych w 2016 r. z aktywami programów zlikwidowanych (a dokładnie z kwotami wypłaconymi tytułem wypłat transferowych na IKE z programów zlikwidowanych w 2016 r. i środkami, które jeszcze w tych programach pozostały). W 2016 roku aktywa programów zlikwidowanych przewyższyły środki, które w 2016 r. napłynęły do programów nowo utworzonych o 6,4 mln zł, podczas gdy w poprzednich okresach kwoty wpływające z programów rejestrowanych w znaczący sposób przewyższały ubytek aktywów spowodowany likwidacją programów, ewentualnie były równe (w 2015 roku).

Przyczyny powyższego są złożone. Jako pierwszą należy wskazać znacząco niższą wartość aktywów wniesionych do programów zarejestrowanych w 2016 roku, co z kolei było spowodowane ich niewielką ilością (23 nowe PPE), ale też brakiem wśród pracodawców je zakładających podmiotów znaczących, o dużej liczbie pracowników i potencjalnie dużej skali PPE (zaledwie w jednym nowym programie liczba uczestników jest wyższa niż 1.000 osób). Po drugie, jak już wskazano wcześniej, 18 programów zostało zlikwidowanych z przyczyn, o których mowa w art. 7 ustawy o pracowniczych programach emerytalnych, a więc np. w następstwie ustawowych dostosowań po dokonaniu fuzji pracodawców. Takie dostosowania, formalnie prowadzone w trybie likwidacji programu, wiążą się z możliwością dokonania wypłaty transferowej na indywidualne konto emerytalne uczestnika programu, bądź zwrotu środków, co oznacza – według przyjętej tu metodologii – ubytek aktywów z systemu PPE. Z uwagi na to, iż w 2016 roku likwidacji programów z przyczyn, o których mowa w art. 7 ustawy o ppe było 18 (44% wszystkich wykreśleń), a ponadto dotyczyły również podmiotów, których programy osiągnęły znaczącą skalę tak pod względem liczby uczestników, jak i wartości zgromadzonych aktywów, przeniesienie części aktywów uczestników tych programów poza PPE wpłynęło w wymierny sposób na szacowany tu „ubytek” aktywów z systemu emerytalnego związany z likwidacją programów.

Z powyższych zestawień wynika, że w 2016 roku nominalnemu spadkowi liczby programów (o 18) towarzyszył stosunkowo nieznaczny (w porównaniu z ubiegłymi latami) wzrost uczestnictwa netto oraz ubytek aktywów PPE wyznaczony jako różnica między aktywami wniesionymi do systemu z programów rejestrowanych w 2016 r. oraz aktywami „utraconymi” wskutek likwidacji programów w 2016 r.

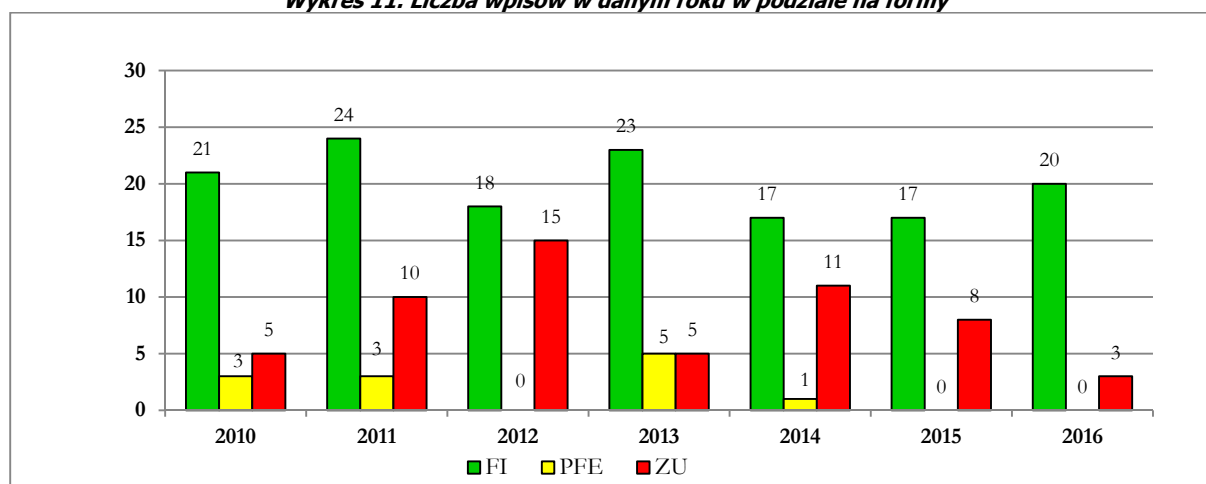
10. PROGRAMY UTWORZONE W 2016 ROKU

W poprzednim rozdziale przeprowadzono analizę przyczyn i skutków dokonanych w 2016 r. likwidacji programów. Dla dopełnienia obrazu zmian zachodzących na tym rynku warto nieco miejsca poświęcić także wpisom do rejestru i podmiotom zakładającym pracownicze programy emerytalne w 2016 r.

Zmiany ilościowe

W 2016 r. utworzono 23 pracownicze programy emerytalne. W ostatnich latach liczba zakładanych programów stabilizowała się na wielkości 25-35 programów rocznie, natomiast w ubiegłym roku liczba wpisów kształtowała się nieco poniżej dolnej granicy tego przedziału. Największy odsetek zakładanych PPE stanowią programy, w których składki są zarządzane przez fundusze inwestycyjne. Zazwyczaj tego typu programów powstaje około 20, co potwierdzają bieżące dane (w 2016 roku założono dokładnie 20 programów, w latach 2014-2015 po 17). Drugą najczęściej wybieraną formą są programy ubezpieczeniowe, których w ostatnim roku utworzono 3 (w 2015 r. – 8, a w 2014 – 11). W ostatnich dwóch latach nie powstał żaden program, w którym składkami zarządza pracowniczy fundusz emerytalny.

Wykres 11. Liczba wpisów w danym roku w podziale na formy

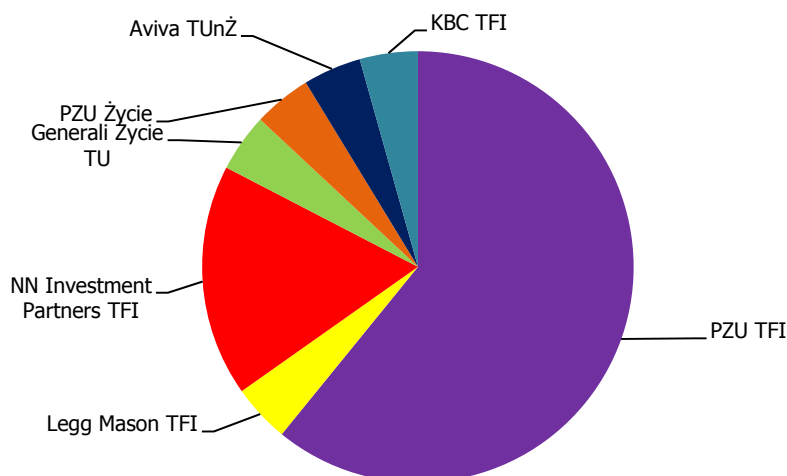
Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

W ostatnich latach następuje stały wzrost zainteresowania produktem oferowanym przez fundusze inwestycyjne jako formą PPE. Powyższe ma zapewne po części związek ze wzrostem popularności funduszy inwestycyjnych w Polsce i ich znaczenia na rynku finansowym. Z kolei formę ubezpieczeniową, której popularność zapewniły przede wszystkim funkcjonujące w zakładach pracy grupowe ubezpieczenia na życie, które w latach 2004-2005 były masowo przekształcane w PPE, w ostatnich latach cechuje mniejsza aktywność na rynku PPE. Jeżeli wziąć pod uwagę udział każdej z tych form w ogólnej liczbie PPE w roku 2005 (po zakończeniu procesu przekształcania ubezpieczeń grupowych w pracownicze programy emerytalne) oraz na koniec 2016 roku okaże się, iż w ciągu 11 lat udział programów w formie ubezpieczeniowej spadł z 78,3% do 64,4% (o 13,9 pkt. proc.), a jednocześnie o niemal identyczną wartość (13,8 pkt. proc.) wzrósł udział PPE z funduszem inwestycyjnym – z 18,9% do 32,7%. Za spadek udziału programów ubezpieczeniowych w ogólnej liczbie PPE odpowiada nie tylko mniejsza liczba rejestracji, ale również znaczna liczba wykreśleń dotyczących programów prowadzonych właśnie w tej formie. Wydaje się, iż powyższe może mieć związek z zamykaniem programów przez niektórych pracodawców, którzy wcześniej dokonali przekształcenia ubezpieczenia grupowego w pracowniczy program emerytalny, jeżeli program ten – w jakimś zakresie - nie spełnił oczekiwań pracodawcy i pracowników.

Instytucje finansowe

Podmioty zakładające programy w 2016 roku powierzyły składki 7 różnym podmiotom finansowym, wśród których są 4 towarzystwa funduszy inwestycyjnych i 3 zakłady ubezpieczeń na życie. Zdecydowanie najczęściej wybieraną do roli zarządzającego środkami instytucją było Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych PZU SA, które zwiększyło swój udział w rynku o 14 programów oraz NN Investment Partners TFI – 4 rejestracje. W przypadku pozostałych podmiotów zarejestrowano po 1 programie z tymi instytucjami w roli zarządzających.

Wykres 12. Struktura utworzonych w 2016 roku PPE według instytucji finansowej

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

Pracodawcy zakładający PPE

W 2016 r. łącznie 27 pracodawców utworzyło 23 pracownicze programy emerytalne (jeden program ma charakter międzyzakładowy i został utworzony przez 5 pracodawców). Największą grupę pracodawców tworzących programy stanowiły – jak co roku - podmioty zorganizowane w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością – 14 PPE oraz spółki akcyjnej – 7 PPE. Ponadto dwa programy zostały utworzone przez podmioty klasyfikowane jako „bez szczególnej formy prawnej” (towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych oraz ambasada) oraz jeden przez osobę fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą.

Programem o potencjalnie największym zasięgu pod względem liczby uczestników zarejestrowanym w 2016 roku jest międzyzakładowy program utworzony przez oddziały Tauron Dystrybucja S.A. Wśród pozostałych pracodawców – odmiennie niż ubiegłych latach – nie daje się wyodrębnić grup pracodawców o zbliżonych profilach działalności (przykładowo dotychczas liczną grupę podmiotów rejestrujących programy stanowili pracodawcy działający na rynku finansowym, w 2016 r. tego rodzaju podmioty zarejestrowały tylko 2 programy).

Struktura terytorialna

Prawie co trzeci pracodawca, który w 2016 r. utworzył program działał na terenie województwa mazowieckiego. Pięć programów utworzyli pracodawcy z województwa małopolskiego, po 3 – z dolnośląskiego i śląskiego. Dwa programy powstały w województwie wielkopolskim, natomiast po jednym w województwie łódzkim, opolskim, podkarpackim, podlaskim, pomorskim i warmińsko-mazurskim. Uwagę zwraca duże rozproszenie siedzib pracodawców pomiędzy województwami, co oznacza że programy nie powstają jedynie w Polsce centralnej, czy na uprzemysłowionym Śląsku, ale praktycznie na terenie całego kraju.

Tabela 15: Pracodawcy, którzy utworzyli PPE w 2016 roku w podziale na województwa

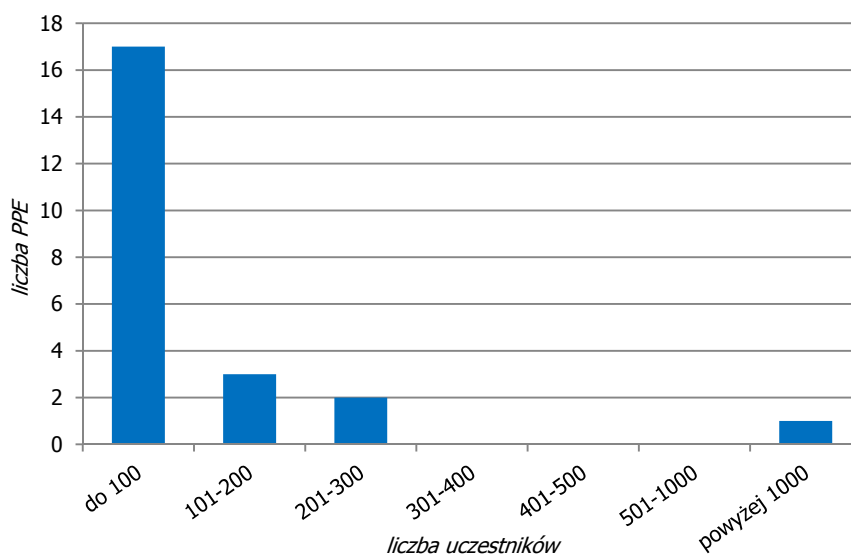
Województwo	Liczba utworzonych PPE w danym województwie
dolnośląskie	3
kujawsko-pomorskie	-
lubelskie	-
lubuskie	-
łódzkie	1
małopolskie	5
mazowieckie	8
opolskie	1
podkarpackie	1
podlaskie	1
pomorskie	1
śląskie	3
świętokrzyskie	-
warmińsko-mazurskie	1
wielkopolskie	2
zachodniopomorskie	-

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

Uczestnicy

Jak już wspomniano powyżej, tylko jeden z zarejestrowanych w 2016 r. programów może być uznany za duży, jeśli wziąć pod uwagę liczbę uczestników, którzy do 31.12.2016 r. do niego przystąpili. Programem tym jest międzyzakładowe PPE utworzone przez oddziały Tauron Dystrybucja S.A. do którego dotychczas przystąpiło prawie 3,5 tys. pracowników. Dodatkowo w 5 kolejnych PPE liczba uczestników mieści się w przedziale między 100 a 300 osób. W pozostałych 17 przypadkach do programu założonego w ostatnim roku przystąpiło nie więcej niż 100 osób. Należy jednak mieć na względzie, że część podmiotów dokonała rejestracji w ostatnich miesiącach roku i w tych programach proces przyjmowania pracowników do PPE bądź to nie rozpoczął się do końca grudnia 2016 r., kiedy gromadzone były niniejsze dane, bądź też nie uległ jeszcze zakończeniu.

Poniżej przedstawiono szczegółowe zestawienie, obrazujące liczbę programów utworzonych w 2016 roku w podziale według wielkości programów mierzonej ilością uczestników.

Wykres 13. Liczba uczestników w PPE utworzonych w 2016 roku

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

Składki podstawowe

W 2016 r., po raz pierwszy od wielu lat, najwyższy odsetek nowych programów posiada składkę podstawową ustaloną na maksymalnym ustawowym poziomie 7% - łącznie 7 PPE, w tym w jednym z nich wprowadzono dodatkowo kwotowe ograniczenie do 300 zł. Poziom składek jest dodatkowo mocno zróżnicowany – każdy (za wyjątkiem pierwszego obejmującego składki niższe niż 1%) z wyodrębnionych poniżej przedziałów jest reprezentowany przez jednego bądź kilku pracodawców. Podobnie jak rok wcześniej, stosunkowo niewielka grupa pracodawców zdecydowała o kwotowym określeniu wysokości składki (3 PPE) i we wszystkich tych przypadkach składka wynosiła między 80 a 300 zł.

Ogółem, w porównaniu z poprzednimi latami, daje się zauważyć większy optymizm przy szacowaniu możliwości finansowania wydatków na tego rodzaju benefity pracownicze, co przejawiało się w 2016 roku niewielkim odsetkiem programów, w których składka jest określona kwotowo, oraz wysokim udziałem programów ze składkami ustalonymi w górnym 7-procentowym limicie. Należy jednak pamiętać, że w 2016 r. powstało najmniej programów, licząc od początku funkcjonowania tego systemu, zatem wnioski oparte na danych z tego okresu mogą nie być w pełni właściwe (nadreprezentatywność).

Tabela 16: Składka podstawowa w programach utworzonych w 2016 roku

Wysokość składki podstawowej z umowy emerytalnej	Sposób naliczania składki	Liczba PPE
poniżej 1%	procentowo	-
1%-1,99%	procentowo	1
2%-2,99%	procentowo	2
3%-3,99%	procentowo	4
4%-4,99%	procentowo	2
5%-5,99%	procentowo	3
6%-6,99%	procentowo	1
7,00%	procentowo, 1 ppe posiada ograniczenia kwotowe (300 zł)	7
1-99 zł	kwotowo	1
100 zł-200 zł	kwotowo	1
200 zł-300 zł	kwotowo	1
Ogółem PPE		23

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

11. KONKLUZJE

Jesteśmy w przededniu poznania ostatecznych propozycji reformy emerytalnej, która ma istotnie wzmocnić tzw. III filar, czyli dobrowolne oszczędzanie w celach emerytalnych. Od wprowadzenia reformy emerytalnej w 1999 roku minęło zaledwie 18 lat, a pierwotne założenia systemu były już wielokrotnie istotnie modyfikowane i uzupełniane, jak choćby poprzez wprowadzenie możliwości oszczędzania w ramach indywidualnych kont emerytalnych (od 2004 roku) oraz indywidualnych kont zabezpieczenia emerytalnego (od 2012 roku), czy też zniesienie obowiązku wnoszenia składek do otwartych funduszy emerytalnych i przesunięcie zgromadzonych tam środków między elementami systemu (w 2014 roku), po uprzedniej zmianie alokacji składki emerytalnej między otwartymi funduszami emerytalnymi a indywidualnym subkontem prowadzonym przez ZUS (w 2011 roku). Otwartym pozostaje pytanie, czy wprowadzane korekty, a w zasadzie dekomponowanie systemu będą służyły zasadniczemu celowi, dla którego ów system został wprowadzony, czyli czy będą sprzyjały zapewnieniu w przyszłości powszechnego i adekwatnego świadczenia emerytalnego dla osób objętych tym systemem.

Zapowiadane obecnie zmiany, choć nie zostały jeszcze oficjalnie przedstawione szczegóły rozwiązań, zdają się wzmocniać tę część systemu, która dotychczas – z racji braku obowiązkowej przynależności do niej – nie rozwijała się w tempie, którego twórcy reformy z 1999 roku oczekiwali, a które jest niezbędne dla zachowania stabilności, wypłacalności i adekwatności systemu emerytalnego w przyszłości. Przyjrzyjmy się zatem temu segmentowi i środkom, jakie udało się dotychczas zgromadzić w III filarze emerytalnym.

Obecnie (stan na 31 grudnia 2016 r.) w III filarze, obejmującym system indywidualnych kont emerytalnych, indywidualnych kont zabezpieczenia emerytalnego oraz pracowniczych programów emerytalnych zgromadzono łącznie 19,2 mld zł, z czego 59% środków w PPE, 35% na kontach IKE, natomiast w systemie IKZE znajduje się 6% oszczędności trzeciofilarowych. Z kolei liczba osób posiadających jakiegokolwiek oszczędności w III filarze wynosi 1,9 mln, jednakże w każdej z ww. instytucji emerytalnych środki są systematycznie wnoszone jedynie na konta części uczestników. W 2016 r. wpłatami zasilono jedynie co trzecie indywidualne konto emerytalne i co czwarte indywidualne konto zabezpieczenia emerytalnego. Oznacza to, że z ogólnej liczby 1,5 mln oszczędzających w ramach IKE i IKZE (tyle osób miało otwarte konta w ramach tych systemów w dniu 31 grudnia 2016 r.), tylko 454,6 tys. osób dokonało w 2016 r. jakichkolwiek wpłat na konta emerytalne. Natomiast w pracowniczych programach emerytalnych, z ogólnej liczby 396 tys. uczestników (według stanu na 31.12.2016 r.), 65,4 tys. osób, tj. 16% wszystkich uczestników PPE stanowili uczestnicy bierni, czyli tacy, którzy byli w przeszłości uczestnikami programu i pomimo, że pozostawili środki w PPE, składki na ich rzecz nie są już odprowadzane. Z powyższego wynika, że w 2016 r. wpłaty emerytalne w ramach III filara poczynione zostały na konta niespełna 785 tys. osób. Jeżeli uwzględnić, iż w Polsce, według danych GUS, liczba osób pracujących na koniec IV kwartału 2016 r. wynosiła 16,325 mln osób, wielkości te wydają się niezadawalające (zaledwie co 21-a osoba pracująca w ostatnim roku poczyniła jakiegokolwiek dodatkowe wpłaty na poczet przyszłej emerytury).

Z drugiej strony, na przykładzie będących przedmiotem niniejszego opracowania pracowniczych programów emerytalnych widać, iż segment ten, pomimo iż nie rozwija się bardzo dynamicznie, to jednak obejmuje już blisko 400 tys. osób, które zgromadziły w nim 11,4 mld zł. W ostatnich 5 latach wartość aktywów PPE podwoiła się, a liczba uczestników zwiększyła o 50 tys. Co roku do tego systemu odprowadzane jest ok. 1,2 mld nowych środków. Nie są to wartości bez znaczenia, jeśli weźmie się pod uwagę także takie czynniki, jak niska skłonność do oszczędzania w Polsce oraz utrzymujące się przez lata otoczenie makroekonomiczne niesprzyjające zaciąganiu przez przedsiębiorstwa długoterminowych zobowiązań na rzecz pracowników.

Nieco niższe od dotychczasowego tempo wzrostu podstawowych wskaźników charakteryzujących rozwój PPE w 2016 roku (niska liczba rejestracji nowych programów, niewielki przyrost liczby uczestników, obniżenie r/r kwot odprowadzanych składek podstawowych) zdaje się wynikać z niepewności i wyczekiwania przez pracodawców na zapowiadane zmiany w systemie. Świadczy o tym choćby brak znaczących pracodawców wśród podmiotów, które zakładały PPE w ostatnim roku. Dlatego też nie można oceniać całego systemu pracowniczych programów emerytalnych i jego potencjału przez pryzmat wielkości, jakie osiągnął w 2016 roku, bowiem nie są dla tego rynku reprezentatywne.

Obserwacje i analiza segmentu III filarowego prowadzone od lat wskazują, że przy obecnym poziomie zasobności społeczeństwa, warunkach makroekonomicznych, otoczeniu, w jakim funkcjonują przedsiębiorstwa i szeregu innych czynników, które mają wpływ na podejmowanie decyzji o oszczędzaniu, nie należy liczyć na spektakularne zwiększenie stanu dobrowolnych oszczędności emerytalnych, ale raczej na ich stabilny, choć charakteryzujący się stosunkowo niską dynamiką, przyrost. Alternatywą dla takiego stanu jest wprowadzenie czynnika, który stałby się impulsem do zdynamizowania rozwoju tego rynku. Za tego rodzaju czynnik uznano częściową rezygnację z dobrowolności systemu III filara na rzecz jego powszechności, co znalazło się już w 2014 roku wśród rekomendacji raportu poświęconego dodatkowemu systemowi emerytalnemu w Polsce, przygotowanemu przez Towarzystwo Ekonomistów Polskich pod patronatem i na zlecenie Prezydenta RP.

Dotychczasowy system zakładowych planów emerytalnych charakteryzował się pełną dobrowolnością, tak po stronie podmiotów decydujących o jego powstaniu (pracodawców), jak i uczestnictwa w nim. Prezentowane w mediach założenia nowego systemu przewidują odejście od tych założeń. System Pracowniczych Planów Kapitałowych, choć z nazwy nadal dobrowolny, ma być obowiązkowy, jeśli chodzi o tworzenie planów (wszyscy pracodawcy będą zobowiązani do zapewnienia i współfinansowania zabezpieczenia emerytalnego swoim pracownikom) i quasi-obowiązkowy, jeśli chodzi o uczestnictwo w nim. Pracownik, choć ma być do systemu obowiązkowo zapisywany, będzie mieć możliwość wystąpienia z niego. Niewątpliwie proponowane rozwiązania przyczynią się początkowo do skokowego, a następnie stałego zwiększania stanu oszczędności emerytalnych, pozostaje jedynie pytanie, czy pracodawcy, którzy dotychczas nie zapewniali swoim pracownikom tego rodzaju benefitów, będą w stanie sprostać dodatkowym obciążeniom finansowym, zaś pracownicy zrezygnują z części bieżącego wynagrodzenia na rzecz przyszłej emerytury.

Niezależnie od powyższej wątpliwości, należy powtórzyć konkluzje przedstawione w Raporcie – Pracownicze Programy Emerytalne za 2015 rok, iż projektodawcy przede wszystkim powinni mieć na względzie zapewnienie stabilizacji instytucji III filara, przejawiające się wprowadzeniem rozwiązań, które obecny system powinny rozwijać i ulepszać, a nie zastępować. Jak wskazuje doświadczenie z lat ubiegłych, wprowadzenie do systemu indywidualnych kont emerytalnych i indywidualnych kont zabezpieczenia emerytalnego pozwoliło na pozyskanie strumienia nowych oszczędności emerytalnych, a nie jedynie ich przesunięcia z dotychczasowych form oszczędzania, co powinno być również celem obecnych zmian.

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Struktura PPE według liczby programów w poszczególnych formach.....	7
Wykres 2. Struktura PPE według liczby uczestników w poszczególnych formach.....	8
Wykres 3. Struktura PPE według wartości aktywów w poszczególnych formach	8
Wykres 4: Rozwój PPE – liczba programów oraz liczba uczestników PPE w latach 2002-2016	10
Wykres 5: Struktura PPE utworzonych w 2015 r. i 2016 r. według sposobu określenia składki podstawowej	13
Wykres 6: Łączna suma składek odprowadzonych do PPE w danym roku w latach 2011-2016.....	14
Wykres 7: Struktura wypłat transferowych w 2016 r. w poszczególnych formach PPE.....	17
Wykres 8: Aktywa PPE zgromadzone w poszczególnych instytucjach finansowych w latach 2011-2016	18
Wykres 9: Liczba uczestników w programach utworzonych i zlikwidowanych w 2016 roku (wg stanu na 31.12.2016 r.).....	22
Wykres 10: Wartość aktywów w programach utworzonych i zlikwidowanych w 2016 roku (wg stanu na 31.12.2016 r.).....	23
Wykres 11. Liczba wpisów w danym roku w podziale na formy	24
Wykres 12. Struktura utworzonych w 2016 roku PPE według instytucji finansowej	25
Wykres 13. Liczba uczestników w PPE utworzonych w 2016 roku.....	26

SPIS TABEL

Tabela 1. Wybrane dane dot. rynku PPE w latach 2007-2016	6
Tabela 2: Udział pracodawców w rynku PPE w podziale na województwa	9
Tabela 3: Udział pracodawców w rynku PPE w podziale na formę prawną	9
Tabela 4: Liczba uczestników czynnych i biernych w PPE (w tys.)	10
Tabela 5: Struktura rynku PPE według wielkości programów (stan na dzień 31.12.2016 r.).....	11
Tabela 6: Wysokość składki podstawowej określona w umowie zakładowej	12
Tabela 7: Wysokość średniej rocznej składki podstawowej i dodatkowej na uczestnika (w zł).....	14
Tabela 8: Wysokość wypłat oraz średnia wartość wypłaty przypadająca na 1 uczestnika.....	16
Tabela 9: Wartość wypłat transferowych do PPE prowadzonego przez innego pracodawcę	17
Tabela 10: Wypłaty transferowe na IKE.....	18
Tabela 14: PPE wykreślone w 2016 r.....	20
Tabela 15: Pracodawcy, którzy utworzyli PPE w 2016 roku w podziale na województwa	26
Tabela 16: Składka podstawowa w programach utworzonych w 2016 roku.....	27

URZĄD KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO
Plac Powstańców Warszawy 1
00-950 Warszawa

tel. (+48 22) 262-50-00
fax (+48 22) 262-51-11 (95)
e-mail: UKNF@UKNF.gov.pl

www.UKNF.gov.pl

Sporządził:

Akceptował:

Zatwierdził: